

protestáns Téka

A Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi
Karának diákújsága

II. évfolyam 8. szám, 2007. december.
Megjelenik évente 8 alkalommal:
*február, március, április, május,
szeptember, október, november, december.*

Felelős kiadó:
Dunamelléki Református Egyházkerület

Felelős szerkesztő:
Dr. Békési Sándor, a KRE-HTK dékánja

A szerkesztőség címe:
1092 Budapest, Ráday utca 28.
Tel/fax: 06/1-218-0266, 06/30-488-8780
e-mail: protestansteka@gmail.com

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság:
Apostagi Zoltán Adorján, Babos Boglárka, Csőke
János, Damásdi Luca, Esztergály Előd Gábor, Farkas
István, Gyerkó Imola, Hajdú Éva, Kókai Géza, Murányi
Melinda, Ruzsa-Nagy Zoltán, Tóth Emese Tünde.

Korrektor:
Damásdi Luca, Gyerkó Imola és Tóth Emese Tünde

Főszerkesztő és tördelő:
Esztergály Előd Gábor

Leveleiket, kéziratokat elektronikus és postai úton is
fogadjuk. A kéziratokat nem őrizzük meg és
nem küldjük vissza.

A folyóirat megjelenését és terjedelmét az eladott
példányszámok határozzák meg, ezért minden támo-
gatást hálás szívvel fogadunk a következő számlaszámra:

Dunamelléki Református Egyházkerület
HVB Hungary Bank
10918001-00000014-94920050

ISSN 1788-8778

Nyomás és kötés:
Graphitype Kft., Budapest

Felelős vezető:
Kosz János

A Protestáns Téka ára: 170 Ft

Tartalom

BEVEZETŐ GONDOLATOK	2
PRÉDIKÁCIÓ	
Balla Péter, <i>Az Istenre váró ember imádsága</i>	3
ÉLŐ EMLÉKEZET	
Szabó Magda a Teológián	6
Bölcsföldi András, <i>Rendhagyó könyvajánló</i>	11
TANULMÁNY	
Bolyki János, <i>Szűz Mária az Újszövetségben</i>	15
Balla Péter, <i>A tizenkét éves Jézus</i>	19
Buday Kornélia, <i>Bellehem</i>	20
Karasszon István, <i>Kenyér és bor az Oszövetségben</i>	21
ÉLŐ MÚLT	
Farkas István, <i>A kenyér és a bor bibliai motívuma, beszélgetés Dr. Herczeg Pállal</i>	23
NÉZŐPONT	
Medgyessy László, <i>Pozitív másság...</i>	24
IGY ÍRUNK MI	
Gér András L., <i>Egy ember születése áldás vagy átok?</i>	26
Bódis Tímea, <i>Születés</i>	28
Szanyi Ferenc, <i>Teológusnapok</i>	30
SZÉPIRODALOM	
Kosztolányi Dezső, <i>Ajándék</i>	32
KÖNYVAJÁNLÓ	
Medgyessy László, <i>A kijelentés „néma“ ...</i>	33

ELŐFIZETÉS

Az újság előfizethető személyesen, vagy a
Dunamelléki Református Egyházkerület
számlaszámára befizetett előfizetési díjjal,
jelezve annak jogcímét.

Az újság előfizetésének ára 1 évre
(postaköltséggel): 1300 Ft/8 szám.

Címlapon: M. S. Mester: Vízitáció
Hállapon: „En felkelék jó regvel hajnalba“
című népdal moldvai szövegváltozata

JELEN SZÁMUNKBAN KÖZREMŰKÖDTEK:

Dr. Balla Péter, a KRE-HTK Újszövetségi tan-
székének vezető professzora
Dr. Bolyki János, a KRE-HTK Újszövetségi tan-
székének emeritus professzora
Bölcsföldi András, a KRE-HTK spirituális
Buday Kornélia, a KRE-HTK meghívott előadója
Dr. Karasszon István, a KRE-HTK Oszövetségi
tanszékének vezető professzora
Dr. Medgyessy László, KRE-HTK vendégprofesszor
Bódis Tímea, KRE-BTK II. évfolyamos hallgatója
Damásdi Luca, IV. évf., vallás tanár-magyar szak
Esztergály Előd Gábor, IV. évf., lelkész szak
Farkas István, II. évf., lelkész szak
Gér András László, III. évf., lelkész szak
Szanyi Ferenc, IV. évf., lelkész szak
Tóth Emese Tünde, III. évf., lelkész szak

„Ne féljeteK, mert íme hirdetek nektek nagy örömet, amely az egész nép öröme lesz: Üdvözítő született ma nektek, aki az Úr Krisztus, a Dávid városában.“ (Lk 2,10-11)

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI GONDOLATOK

Áldott és szeretetben gazdag karácsonyi ünnepeket kívánunk minden kedves Olvasónknak!

Jelen számunkkal elérkeztünk a 2007. esztendő utolsó Protestáns Tékájához. Nyolc megjelent szám áll mögöttünk. Ezekben foglalkoztunk a diakóniával, izraeli utunkkal, az egyházzal, és volt püspökeinkről is meg emlékeztünk (Ravasz László és Csiha Kálmán).

Az egyházzenei szám kapcsán kiadott kérdőívünkre közel háromszáz kitöltött válasz érkezett, melyeket ezúton is köszönünk Önöknek. Ezek értékelése várhatóan a februári számban jelenik meg.

Jelen számunkban két témát dolgoztunk fel: a kenyér és a bor, valamint a születés témakörét. Ennek oka Csiha Kálmán halála, akiről önálló számmal emlékeztünk meg novemberben - így az őszre szánt kenyér és bor kérdéskörét a karácsonyi számba illesztettük be. Sikert mindkét témában a legilletékesebbeket megszólítanunk, hiszen Balla Péter, Bolyki János, Herczeg Pál és Karasszon István is teológiánk tanszékvezető professzorai.

A Magyar Bibliatársulat kezdeményezésére sikerült elérni, hogy az összeresztélyenség a 2008-as esztendőt a Biblia emlékévének nyilvánítsa. Ehhez igazodva határozta meg a Protestáns Téka Szerkesztőbizottsága az új év tematikáját. Szintén tematikus számot kívánunk készíteni a négyszáz évvel ezelőtti kötetett bécsi béke emlékére, mely meghatározó volt a protestáns felekezetek életére nézve.

Olvasói leveleket, írásokat, hozzászólásokat továbbra is sok szeretettel fogadunk - mind elektronikus, mind postai úton.

Végeztül köszönjük az előfizetéseket, az adományokat és mindenféle támogatásukat. Ezúton szeretnénk felhívni figyelmüket, hogy az előfizetéseket meg lehet újítani a mellékelt postai csekken, valamint a bankszámlaszámunkra

befizetett összegben keresztül. Éves előfizetési díjunk (nyolc szám) 1300 Ft. Együttal, ha van olyan ismerősük, aki szívesen előfizetne a Protestáns Tékára, kérjük, továbbítsák nekik a másik csekket.

Kívánjuk, hogy jelen számunkkal is mind lélekben, mind szellemekben gazdagodjanak.

Isten áldását kívánva:

a Szerkesztőbizottság

BALLA PÉTER

AZ ISTENRE VÁRÓ EMBER IMÁDSÁGA*

Az éneklőmesternek, Dávid zsoltára. Te benned bíztam, Uram! Ne szégyenüljek meg soha; igazságoddal szabadíts meg engem. Hajtsd hozzám füledet, hamar szabadíts meg; légy nekem erős kőszálam, erődített házam, hogy megtarts engem. Mert kősziklám és védőváram vagy te; vezess hát engem a te nevedért és vezérelj engemet. Ments ki engem a hálóból, a melyet titkon vetettek nekem; hiszen te vagy az én erősségem. Kezdedre bízom lelkemet, te váltasz meg engemet, oh Uram, hűséges Isten. Gyűlölöm a hazug hiúságok híveit, és az Úrban bízom én.

(...)

Életem ideje kezdedben van: szabadíts meg ellenségeim kezéből és üldözőimtől. Világosítsd meg orcádat a te szolgádon, tarts meg engem jóvoltodból.

(Zsolt 31,1-6 és 15-16. vers)

Ezen igehirdetés eredetileg 2006. év Adventjében hangzott el, és reménységem szerint a Teológus Ifjúság a főbb gondolatait fel fogja ismerni. Advent azt jelenti: eljövétel. Most úgy figyeljünk a 31. zsoltár szavaira, hogy benne az Úr Isten megjelenésére, „eljövetelére“ mindenkor várakozó ember imádságát is lássuk. Ennek az Istenre figyelő várakozásnak kell jellemeznie nemcsak az ünnepi időszakot, hanem egész évünket, egész életünket. Most hadd üzenjen egy több ezer évvel ezelőtti, bibliai imádság az Istennel való közösségünk ápolása céljából. Ez alkalommal egy egyéni zsoltár közvetíti számunkra az Istenre várakozás üzenetét.

Nem egyetlen témája van a zsoltárnak: a bizalmat megvalló, panaszt felhozó és Istent dicsőítő jelleg együtt jelenik meg benne, egymás utáni szakaszokban. A zsoltáros az első fő szakaszban az Isten iránti bizalmát vallja meg – lekciónkat ebből a részből vettük. A textus a panaszt tartalmazó rész vége, ahol a zsoltáros ismét az Úrba vetett bizalmát vallja meg, teljesen rábízva magát Isten kezére: „Életem ideje kezdedben

van“ (16. v.). Itt a Biblia eredeti nyelvén az alkalom, az idő szó többes számban áll, mintha ezt mondaná: életem eseményei, jelenetei, alkalmai mind, mind a Te kezdedben vannak! Az új fordítás ezt „sorsom“-nak fordítja, és annyiban igaza van, hogy az is átfogó fogalom; viszont jó, ha itt nem valamilyen sorsszerűségbe beletörődésre gondolunk, hanem arra, hogy életünk sok részletét, alkalmait tudatosan Istenre bízunk. Aki így rábízta magát Istenre, ahhoz már eljött az Úr. Az ilyen ember örök Adventben él: mindig újra meg újra várja az ő megjelenését, eljövetelét. Hívjuk és várjuk az Urat, hogy jöjjön el életünkbe most is – több életterületünkön is. Ezeket vegyük számba a zsoltárossal együtt.

1. „*ne szégyenüljek meg soha, igazságoddal szabadíts meg engem*“ (2b)

Sokan kétségbe vonják, hogy Isten megsegít. A hívő embert is gúnyolják, sőt fenyegetik, és időnként le is győzik. Veréseink az Istenről való bizonyágtételünkben hoznak ránk szégyent, ezért kérjük Tőle: Urunk, ne engedd, hogy Téged csúfoljanak! Ma számunkra azt

*Elhangzott 2006. december 7-én.

jelenti ez a kérés, hogy a hitünkben ne szégyenüljünk meg. A Messiás első eljövele alázatban, rejtettségben történt. Kéréseinket sem azonnal teljesíti be – a hívő embernek tudnia kell ezt a feszültséget elhordozni. De eközben kérheti, hogy Isten ne engedje megszégyenülni. Ez jelenti azt is, hogy erőt ad a terhek, feszültségek, kigúnyoltság elhordozásához, és azt is, hogy Ő a megjelenésével, jelenléte bizonyosságaival, jeleivel megerősíti a bizonyágtételünket. Kérjük Tőle erőt is a türelemhez – és jeleket is a győzelmekhez! Isten igaz, és az ő igazságának nyilvánvaló megjelenése az övéinek is szabadulást jelent.

2. *„hajtsd hozzám füledet“ (3a)*

Beszélgető kapcsolatban lehetek Vele. Isten eljövele azt is jelenti, hogy itt van mellettem, szólhatok Hozzá, és ő meghallgat. Aki beszélgetni tud Istennel, az biztos abban, hogy Ő eljött. Az ilyen ember számára hiába hoznak fel sok kétséget ébresztő érvet, az ilyen embernek nem kellene Isten-bizonyítékok, mert akivel beszélgetni tudok, az jelen van, eljött hozzám. Egy évfolyam-bibliaórán a III. évfolyammal beszélgettünk arról, hogy számunkra mi mutatja meg Isten létét. Többen is így válaszoltak erre: az imádság az egyik legfőbb „eszköz“ az Istennel való kapcsolatban – az imádság Isten-„bizonyíték“. Bolyki János professzor, tanszéki elődöm, egy írásában nagyon találóan úgy fogalmazott, hogy aki átéli Isten jelenlétét, azt nem kell győzködni arról, hogy egyáltalán Isten léteiben higgyen. A zsoltáros szava egy szép, emberi kép: magunk előtt látjuk, hogy Isten közel hajol hozzánk, hozzánk hajtja fülét, és szinte fülébe súghatjuk a kéréseinket. Imádkozáskor ne egy felhők feletti, távoli Istenhez küldjük kéréseinket, hanem gondoljunk arra, hogy olyan közel van, hogy – antropomorf képpel szólva – közvetlenül a fülébe súghatjuk imáinkat!

3. *„légy nekem erős kőszálam, erődített házam, ... mert kősziklám és védőváram vagy te“ (3., 4.)*

Védelem, biztos talaj, kőszikla a lábam alatt. Sok ellenség vesz körül bennünket – és bár ez egy egyéni zsoltár, a mai egyházi közösségi helyzetünkre is igaz: szükségünk van Isten védelmező jelenlétére. Péter apostol azt írja erről, hogy ne a saját vétkeink miatt üldözzenek, hanem ha üldöztetést kell szenvednünk, akkor legalább az igazságért szenvedjünk. Ekkor igaz

ránk Jézus ígérete, hogy ha helytartók és királyok elé hurcolnak is Őmiatta, az Atyának Lelke megadja abban az órában, hogy mit szóljunk (Mt 10,18-20). Védelem Ő úgy is, hogy nem hagy feljebb kísértetnünk, mint amit el tudunk hordozni. Teológus éveink alatt többször is előfordulhat, hogy úgy érezzük: kicsúszik lábunk alól a talaj. Minden bizonytalanná válik. Mit higgyek? Milyen példát kövessék? Hogyan éljek? Legyen mindenkor várakozásunk egyik fő tárgya Isten eljövetelének ez az áldása: hogy Ő kősziklára állítja lábunkat, hitéletünket, ige-látásunkat, Krisztus-követésünket.

4. *„vezess hát engem a te nevedért és vezérelj engemet“ (4b)*

Az előbbi kép statikus, állandó: a védettség, elrejtettség egyfajta passzivitást sugallhat a mi részünkről. De ezzel nem elégedhetünk meg. Ezért kéri a zsoltáros, hogy a hozzá eljövő Úr járjon is előtte, mutassa az utat, vezesse őt. Legyen ez a mi kérésünk, váradalmunk: mutassa meg nekünk Isten az Ő akaratát! Nagyon sok útja, eszköze lehet ennek, és az erről való valamástételben általában nagyon szégyenlősek vagyunk. Az teljesen megérthető, hogy a személyes Isten-élményeinket nem mindig akarjuk mások elé tárni. Éppen a személyes jellege miatt talán nem értenének meg még a lelki testvéreink sem. De azt az igényt ne adjuk fel, hogy valamilyen módon vezessen bennünket Isten. Itt hadd valljak arról, hogy első rendem ma is az írott Igén keresztül vezet, és ezt nem fedheti el az sem, hogy mi tanulmányunk tárgyává tesszük a Szentírást. Ne hagyj abba az egyéni vagy közösségi csendességjellegű Igeolvasást! Ha Isten ma is hozzánk eljövő Isten, akkor első rendem a Szentírás üzenetében jön el hozzánk. Az első keresztyének a saját korukra alkalmaztak ószövetségi részleteket, akár például zsoltárverseket is – számunkra se maradjon egy régi irodalmi mű a Szentírás, hanem azzal az igénnyel olvassuk, hogy ma is megszólal, üzen, a mára alkalmazható.

5. *„ments ki engem a hálóból, melyet titkon vetetek nekem“ (5a)*

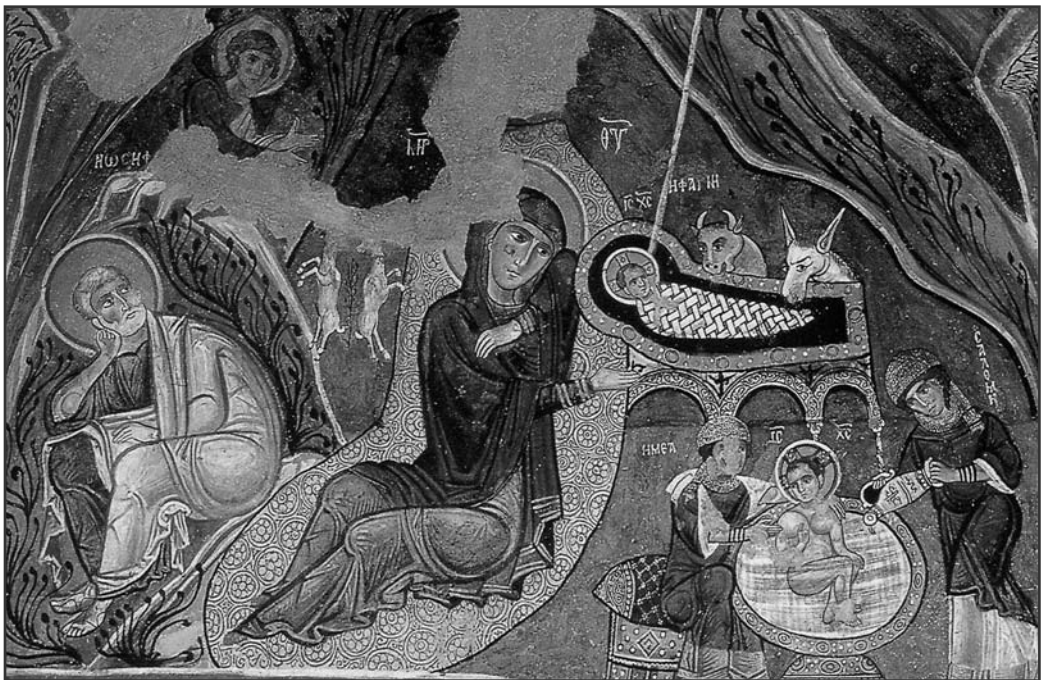
Nem csak nyilvánvaló támadások léteznek. Azok elől is csak Isten lehet a védővárunk, de azokat a támadásokat legalább látjuk. Van, ami meglepetésszerűen jön. Észrevehetetlen csapda, háló. Ebbe éppen a jóhiszeműségünk miatt is

belesétálhatunk. Évről évre humorunk tárgya a Sátán, a pokol a Mikulás-esteken, és jól is tesszük, ha saját túlzásainkat észre vesszük, egyfajta távolból kritikusabban szemléljük – a humor ebben jó segédeszköz lehet. Valaki egyszer azt mondta, hogy aki túl sokat foglalkozik a Sátánnal, azon ez meg fog látszani: előbb vagy utóbb kiül az arcára... De a másik véglet is hiba lenne: a saját vereségünket, elesésünket okozzuk, ha alábecsüljük a gonosz mesterkedéseit, metódusait, módszereit. Pál apostol az efézusi levélben figyelmeztet, hogy fel kell fegyverkeznünk az ördög minden ravaszága, „metódusa“ ellen (Ef 6,11). Igenis vannak olyan helyzetek, amelyekbe egy keresztyén fiatal jobb, ha nem kerül, mert hálónak válhat a számára. Isten eljövetele azt is jelenti, hogy kinyitja a szemünket a titkos hálók, csapdák meglátására. Én így értem a Miatyánk kérését is: „ne vigy minket kísértésbe“ – ez azt jelenti, hogy Isten ne engedjen olyan helyzetbe, ahol elesnénk.

6. „Kezedre bízom lelkemet, te váltasz meg engemet, ó Uram, hűséges Isten“ (6.)

Ha Isten eljön, akkor egész valómat, lelkemet, magamat az Ő kezére bízhatom. Jézus és István vértanú is ezt tette – majdnem ugyanezekkel a szavakkal, a halála előtt. Emlékszünk, Jézus így szólt: „Atyám, a te kezeidbe teszem le az én lelkemet“ (Lk 23,46), István pedig e szavakkal az ajkán szenvedte el a megkövezést: „Uram Jézus, vedd magadhoz az én lelkemet“ (ApCsel 7,59). Ők mindketten azért mondhatták ki a haláluk előtt is, mert egész életükben igaz volt ez az íge. Lehet-e ezen mondatnál szebb esti imádság, az Atyát bizalommal megszólító, gyermeki ima (6. vers)? Hadd javasoljam, hogy legyen ez a rendszeres esti imánk!

A zsoltár visszatérő kifejezése a bizalom megvallása. Nemcsak a zsoltár elején, de a 15. versben is ezt olvassuk: „De én benned bízom, Uram! Azt mondom: Te vagy Istenem!“! Jöjjen ilyen közel hozzánk az Úr – ez legyen a mi zsoltáros, örök Ádventünk! Ámen!

Jézus születése, 1175 tájékáról származó freskó a kappadókiai Karamlik Kilise templomában, amely azt az apokrif hagyományt örökíti meg, hogy Mária egy barlangban szülte meg Jézust, két baba segédletével, akik közül az egyik Szalomé volt.

SZABÓ MAGDA

A TEOLÓGIÁN

Áldás békesség! Sajátságos, hogy más közeghez szoktam hozzá, nem is olyan régen hagytam ott Amerikát. Ott azt hiszem, más volt, és ez természetes, hogy itt is más. Itthon vagyok. Teljesen más a kapcsolódás hozzátok, mint az amerikaiakhoz volt. A feladatom is más most ezen az estén. Nagyon örültem, hogy tudok veletek találkozni, és most, hogy aránylag nyugodalmasabb időszakban, mielőtt megint elvinne engem a külföld, ahova nagyon sokat menni kell. Van annak súlya, ahogy az ember sok idegen nyelvet beszél. Azért küldenek ki engem, nem azért, hogy a világ csodája vagyok, nem is vagyok, de sok nyelvet beszélek. Mert egész kislánykoromban apám erre nevelt rá, hogy gyorsan elkezdjek tájékozódni az idegen nyelvek között. Apám Debrecen kulturtanácsnoka volt, ő maga is nagyon sok nyelven beszélt. Az életem, a foglalkozásom, a különféle munkahelyem magával hozta, hogy természetes módon kellett használnom azt, amit megtanultam. Annnyira örülök, hogy most végre hozzátok el tudtam jutni úgy, hogy korlátlan idő áll a rendelkezésemre. Mindent megkérdezhetek, amit meg akartok kérdezni, mindent megbeszélhetek velem, amiről úgy gondoljátok, hogy fontos, hogy tőlem kérdezzétek meg, és én talán tudok válaszolni. Lehet, hogy nem tudok, de akkor azt megmondom. Most mindenesetre együtt vagyunk. Messziről jöttem, hosszú utat tettem meg, előzőleg majdnem egy évet töltöttem Párizsban, ez azután volt, hogy a Für Elise-t megjelentették. És a franciák nagyon kíváncsiak voltak hirtelen arra, hogy mi történt. Mi történt a stílusváltással, mi történt a téma különlegességével, és szerették volna tőlem megkérdezni. A Magyar Intézetben volt a találkozás, a szöveg persze franciául ment, vagy két óra hosszát beszélgettünk egymással. Most a Für Elise válto-

zatlanul nincsen még mindig kész, azért nem készült el, mert én nem számoltam azzal, hogy mit hozok magamra ennek a könyvnek a megírásával. Annyi történt, hogy megszólalt az olvasó. Én nem kértem, hogy megszólaljon az olvasó, de megszólalt, és az olvasó azt mondta, hogy itt nem lehet abbahagyni. Hogy képzelte, hogy itt befejezi? És miután megérkezik Bécsbe, vége a történetnek. Nincs vége, mert Bécs nem sokára nagyon jelentős látogatónak lesz a színhelye, a jelentős látogató maga Hitler. Itt most elkezdődik a politika szereplése a magánemberek életében. Egyetlenegy író sem magánember. Ha Isten megadta neki a képességet, hogy beszélni tud, akkor beszéljen, és feleljen arra, amit kérdeznek. Néha egy társadalom teszi fel a kérdést, néha egy közösség, néha egy iskola, néha egy egyetem, néha egy filozófiai irányzat, néha egy kormány. Mindenre válaszolni kell. Az ember mindenre tud válaszolni, ha megvan hozzá a hite és az ereje. El vagyok arra is készülve, hogy sok mindent fogtok kérdezni, amit ti nem tudtok, de most még nem tartunk ott. Most azt akarom elmondani, hogy a Für Elise azért nincs kész, mert egyszerűen ebben a naptári évben nem volt időm arra, hogy leüljek és folytassam. Az első kritikák és az első olvasói levelek megérkezésekor, akkor már tisztában voltam vele, hogy én nem tudok egyszerűen úgy viselkedni végrehajtani, ami a tervem volt, hogy ennyit akarok elmondani az én bécsi kint tartózkodásomról, ennyit és nem többet. Akkor már kiderült, hogy ez nem fog menni. Nem fog menni, mert az olvasó követeli, hogy mondjam meg azt, amit nem tud, és főleg akkor, mikor én éppen kint vagyok, és éppen alkalmam van találkozni az Ausztriát éppen erősen érintő politikai irányzattal. Persze, hogy kíváncsiak voltak, hogyan válaszolok, azonkívül érdekelte őket az a

*2006 október 3-án a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi karának vendége volt Szabó Magda író.

Beszélgetőtárs: Kolczonay Katalin a Károli Egyetem tanára, és a hallgatók. A teljes hanganyag letölthető a www.parokia.hu honlapról.

katolikus intézet is, ahova kerültem. Főleg a kérdések, amelyek ebben az intézetben felmerülhettek, és az én esetleges válaszom. Én találkoztam Hitlerrel, de erről majd beszélek, mikor eljön ennek a helye és ideje, mert bizony félttem. Tudjátok, ha az ember azt érzi, hogy teljesen idegen, aki vele szemben van, idegen és más, még az Isten-képe is, ha egyáltalán ismeri, egy másik Isten-képe annyira idegen, hogy nem tud vele mit kezdeni. Ez a találkozás később fog létrejönni, azt is megírom, ha Isten ad erőt és időt hozzá, hogy még mindig folytatni tudjam ezt – a feltehetően egyik utolsó regényemet. Ezt meg akartam mondani, hogy tudjátok, hogy a Für Elise nincs befejezve. A Für Elise addig tart, amíg leszálok a vonatról, és aztán elmegyek a katolikus intézménynek a központi helyére, és ott folytatom azt, amit már évek óta csinállok, hiszen minden esztendőben májusban kijövök és az egyetem kezdetekor térek vissza Pestre.

Mit olvasson egy mai huszoneves az író nő életműveiből, mivel kezdje?

Történelem könyvet. Meg kell ismerkednie a magyar történelemnek azzal a részével, amit valaha az iskolában tanult, és amely a gyakorlatban teljesen más volt. És miután gyakorlatban teljesen más volt, utána kell néznie, hogy hol állt és hol bukott meg az igazság, amit neki akkor tudnia kellett volna, és ha akkor tudja, esetleg nem azt a lépést teszi meg, nem oda megy, nem úgy nyilatkozik, hanem másképpen. Tudni kellett volna a valóságot, amit a magyar lakosság nagy része nem tudott. Én emlékszem a tankönyveimre. Debrecenbe a Dóczyba jártam, az a mi iskolánk, a Kollégium leány gyakorló iskolája. Éppen tanár voltam. És ott voltak a vadonatúj egyházi tankönyvek, amelyek olyan rettenetesen nem voltak azonosak azzal, amit az újság hozott. Hamarabb elkészül minden tankönyv, mint az újságot olvasta volna, aki a tankönyvet szerkeszti. Módosítani kellett a tankönyvet ahhoz, hogy ne legyen olyan rettenetes távolság aközött, amit a sajtó ír, és aközött, amit a gyermek átél és otthon hall. Nem volt egyszerű az egyházi nyomdának kikerülni azokat a buktatókat, amelyek olyan bőven és olyan kegyetlenül újtába álltak annak, hogy az ember azt tanítsa és azt mondja el a gyerekeknek, amit tudnia kell, hogy tájékozódni tudjon. Itt egy olyan sajtósági szituációba került az, aki akkor

éppen tanár volt. Az 1942-44-es évekről beszélek. Ti itt még sehol se vagytok, még a szülők se. A szülők is csak gyerekek, és nem is mernek arra gondolni, hogy valamikor hogy alakul tovább az életük, és mennyire befolyásolja mindaz, ami a magyar politikában történik. Mennyire befolyásolja majd azt, ami a gyerekek életét jelenti. Nálunk nagyon harmonikus családi élet volt. Apám, anyám – nagyon hamar megismerkedtem, amit pontosan tudnom kellett ahhoz, hogy ne vétsek az ellen, ami ellen könnyen megtehettem volna, mert abszolút szabadságban neveltek. Otthon én nagyon sok mindent hallottam a kultúrtaácsnok apámtól, aki pontosan tudta, hogy az a kultúra, amelynek szolgálatára ő az életét szentelte, nem bizonyos, hogy ez olyan népszerű lesz, ha elmondja. Neki különben is rengeteg hivatalos útja van, amely Pesthez köti, és itt is, ott is nyilatkoznak, és a magyar tanügy is hullámszik, mint a tenger. Nehéz korszak volt. Azt hiszem, tanácstalanul néztem volna rátok, ha akkor idehívtok, hogy beszéljek arról, mi van Debrecenben, és mi van a református leány gimnáziumban. Én ott jelesen tevékenykedtem, nem voltam rossz tanuló, nem is lehettem. Akkor sok mindenre szerettem volna választ kapni, ma már értem, hogy sok mindent nem mondhattak a tanárok, mert nem használt volna a felekezeti iskolának. Sajátságos találkozás a tietek meg az enyém, sokkal hamarabb létre kellett volna jönnie, amikor tanácsokat adhattam volna, de most megint áttekinthetetlen a politika. És most bármit kérdeztek, most érkeztem meg külföldről, elolvastam az újságot, a fejemet kapkodtam, mert ahány újságot olvastam, mindegyikbe mást olvastam, és még mindig nem tudtam hányadán vagyok a magyar közélettel. Pedig itt is meg kell vetnünk a lábunkat. Meg kell fogni a jó Isten kezét és azt mondani: Uram, segítsél! Te mondd meg nekünk azokat a mondatokat, amit ki kell mondanunk és vállalnunk kell. Én csak én vagyok, én nem Te vagyok. Én azt hittem, hogy sima és szép befejezése lesz annak a tanügyi korszaknak, amibe én tanítok, és engem hallgatnak a református gyerekek, és akkor kiderült, hogy ez nem volt olyan egyszerű. És nekem is vigyáznom kellett arra, hogy mit mondok a református oktatás idején. Most már tudjátok, hogy kivel beszéltek, miről beszélünk egymás között. Én tanúja vagyok valaminek, aminek ti nem lehettetek a tanú. Ha valamit kérdezni akartok, kérdezzetek.

Nyugaton az Ajtó című regény váratlanul nagy sikert aratott. Miért éppen az Ajtó?

Ebben az Ajtó-ban minden szereplő élt. Egyet sem találtam ki. Az, hogy magamat nem találtam ki, gondolom, erre rájöttetek. De én nem találtam ki Juliska nénit sem, akit én Emerenc néven szerepeltettem. Mikor férjhezmentem, megkaptam Emerencet asszonyt életem első segítőtársának. Semmit nem értettem az új élet gazdasági részéhez, konyhaművészetéhez, a takarításhoz, semmit. Ahogy az egyetemet elvégeztem, rögtön állásba kerültem, nem értettem én semmihez. Nagyon ügyetlen fiatalasszony voltam, de nagyon szeretett a férjem, és nem akarta észrevenni. Jó ember volt. Az Ajtó miért lett akkora siker? Először is, mert nyakig benne voltunk a politikai áramlatok sűrűjébe. Egy kicsit elcsodálkoztak az emberek, hogy miért megyek vissza ilyen mélyre. Mit akarok ezzel az Emerencel? De nekem szükségem volt egy emberre, aki borzasztó sokat tud az életről, a halálról, Magyarországról, a saját életéről, az én életemről is, hiszen velem élt, mégse tud semmit. Nem tudja felfogni, mert a saját paraméterei rabbá teszik, és ugyanakkor mégis százszor jobban eligazodik mindenben, mint én. Én lehetek olyan művelt, hogy csuda. Lehetek külföldi egyetemen doktor, magyar egyetemen is doktor, és mégse vagyok olyan értelmes, mint az a takarítónő, aki összesen két és fél elemi osztályt végzett, mert többre nem volt ideje. Meg kellett mutatnom ezt az embert a magyar olvasóközönségnek, akik felnőttek már ahhoz, hogy Emerenc regénybeli hősnőm életkorát már meghaladták. Emerenc a maga életét élte, de közben felnőtt egy másik generáció, amelyiknek már sokkal könnyebb és szerencsésebb élete volt, mert olyan emberekkel találkozott, akik segítettek neki. Felnőtt egy másfajta Emerenc. Nekem nagyon fontos volt, hogy jól értsenek. Ha nem jól értenek, az történik, hogy jót akarok és rossz fog belőle származni. Nagyon szerettem volna, ha látják Emerencet, mert lehet hogy annyit értettek, hogy Emerenc szerette a kutyát. De én nem ezt akartam megírni. Nem a kutya és a vele való kapcsolat volt a főszereplő, hanem hogy lássanak az emberek egy olyan embert, aki ennyire nem tud attól elszakadni, ami tönkretette az ő életét. Meglepően nagy siker lett belőle. Nagyon örültem, hogy nem kellett előadást tartanom se Amerikában se sehol erről, mert nehezebb lett

volna megmagyarázni olyan társadalmi rétegek és olyan körülmények között élő embereknek, akiknél teljesen ismeretlen figura Emerenc. Emerenc sajtóságos beleilleszkedése mindenki életébe, elképzelhetetlen volt a külföldieknél. Ahol ez a könyv nagy sikert aratott, Franciaországban, Skandináv államokban, a görögöknel, ott nehéz volt megértetni, hogy ekkora hatósugara van valakinek, akinek két és fél elemi végzettsége van, és mindenbe beleszól, és irányítani akarja az emberi sorsot. Szerettétek volna, ha ismeritek Emerencet, mert jó ember volt. Ha hazamegyek valahonnan, kimegyek a temetőbe, megállok a sírjánál, és mindig azt mondom: Emerenc, megint itt vagy ott voltam, tartottam előadást, most értették, most nem értették. Biztosan tudom, eljut hozzá az én szavam még akkor is, ha a sírkőnek beszélek, mert valahol az ember sokkal többet tud elintézni a gondolatával és a hajdani szeretetével, mint maga feltételezné és gondolná. Emerenc született adakozó és nagyvonalú volt, nem azt nézte, hogy neki mi van hasznára, hanem hogy nekem mi van hasznomra. Én még soha vallástól elriadt embert ilyen érdeklődéssel nem figyeltem. Ő annyira vallásos volt, hogy nem vette észre, hogy az.

A fordításokról lehet valamit hallani?

A fordítások legutolsó cenzora én vagyok. És az európai nyelvekben el tudok igazodni, nagyon sok nyelvet tanultam. A többinél meg kell elégednem, hogy az angol fordítását látom a japánnak meg a kínainak. Eddig még nem volt problémám a fordításokkal. Nekem egy problémám van, ezt megértitek, ha nem vallásos ember csinálja, akkor nekem borzasztó nehéz, mert rengeteg levelezés következik a fordító és én között, mert nem értik, ha pl. azt mondom csendes nap, nem tudja, hogy miről beszélek. Ha azt mondom, hogy nekem sokkal nehezebb a karácsony várása, akkor ezt megint nem tudja. Ne tudja megállapítani, hogy mi bajom van, ha nem tudok elmenni a karácsonyi istentiszteletre. Mert valami kötelék miatt nem tudok elmenni. A külföldi nagyon sok mindent nem ért, de mindent megért, ami lényeges. Nekem sok minden eszembe se jutott, ami az olvasónak, de neki eszébe jutott. Tanuljátok meg, ha valaki író lesz, hogy olyan nincs, hogy nyitva hagyunk egy problémát mindenre válaszolni kell, nem szabad

megsérteni soha az olvasót azzal, hogy nem felelünk. Az olvasót tisztelni kell.

Melyik fordítás sikerült a legjobban?

A műfordítás nagyon fontos. Azért fontos, mert az én nemzedékem emiatt nem halt még éhen. Amikor nagyon nehéz politikai viszonyok között éltünk, én ki voltam a magyar irodalomból tiltva, és az Új Hold teljes köre. Tehát nekünk nagyon fontos volt, hogy értsenek bennünket. Aki megértett, megértett, aki nem, az kitiltott bennünket az irodalomból. Nagyon hosszú időn keresztül nem tudtunk publikálni. Akkor mindenki írt a fiókjának, és az nagyon korszakalkotó cselekedetünk volt, mert a ember valami álláshoz persze jutott, de ez nem azt jelenti, hogy az az állás a vágyának megfelelt volna, akár a közlendőjét tartalmazni tudta volna. Ha azt mondom, hogy Új Hold, biztosan nem mond nektek semmit. Nem hiszem, hogy tanultatok volna. Volt egy Új Hold folyóirat Nemes Nagy Ágnesnek és a férjének, Lengyel Balázsnak a folyóirata volt. Majdnem mindenki református volt ezek között. Vegyes társaság volt, de zömében ennek a társaságnak minden tagja értette egymást. Csodáltuk Nemes Nagy Ágneset, aki másféleképpen fejezte ki magát a verseiben és prózájában.

Férjem a rádió főtájkára volt. Rögtön elkergettek, 1950-ben. Nekem csak enyhe figyelmeztetést engedélyeztek, én amúgy is tudtam, hol van a helyem. Nem szeretnék, hogy vasárnap elmegyek templomba, nem szeretnék, hogy ünnepeken elmegyek a templomba, nem szerettek egészében véve. Egész családom édesapám felől mindenki, aki nem jogász volt, az református lelkész, egészen a legsötétebb török időkig. Ez olyan sajtós dolog volt, ami igazán összekapcsolta az Új Hold című folyóirat munkatársait, akik nem dolgozhattak, csak megbeszéltek, ha volna lehetőségük, és igazi újságot tudnának szerkeszteni, mit tennének bele és ki mit írna. Aztán 1956 után megvolt a lehetőség rá, mert az Új Holdat meg tudtuk alapítani. Az Új Hold próbált evickélni, de utána elnémult, mert nem volt megfelelő a légkör. Ellenszélben meg lehetett csinálni az alapítást, de dolgozni rendszeresen nem lehetett. 1956 után nem volt baj, még abból se, hogy valamit észrevettünk a világban és rögzítettük. Ha világ elkövette, a világ javítsa ki. Ha az ország elkövette, az ország javítsa ki. Szelíden és értelmesen beszéltünk az

emberekhez. Nemes Nagy Ágnes a Baár Madasnak volt a tanítványa, és még nem múlt el hosszú idő, hogy elvesztettük. Nagyon hiányzik az igazmondása, aki mindig minden jó mellett kiállt, és hiányzik a személyisége, akkor olyan rendkívül erős és határozott volt. Én is felekezeti iskolába jártam első elemista koromtól fogva érettségiig. Utána református teológia által szponzorált egyetemre jártam, református egyetemre Debrecenben. De ez nem volt azonos azzal, hogy ő a Baár Madasban nőtt fel. Debrecen azért nem volt olyan iskola, mint a Baár Madas. Ágnes az iskolájában többet kapott, mint én. Nekem személyesen utána kellett mennem, amit én nem kaphattam, ami érdekelt. Apámék 12-en voltak testvérek, a fele református lelkész, a másik fele jogász volt. Otthon úgy neveltek, hogy első az anyám, az apám, és utolsó vagyok én. Az első közösség, amelybe születtem, és amelyben jól érzem magam. Semmiféle gondolatom nincs a születésnapommal kapcsolatban, mint az, hogy legyen már vége az Isten szerelmére! Most megint felbolydult minden körülöttünk. Nem szeretem ezt a légkört, nem szeretem a nyugtalanságot, nem szeretem azt, hogy nem tudunk békén templomba menni. Én olyan riadtan érkeztem meg külföldről ezelőtt 5 nappal. Nagyon sok kérdést nem értek. Az emberek nagyon fáradtak, az ország szegény, nagyon sok probléma van, és nagyon nehéz az elhelyezkedés a fiatalok számára, sok súlyos kérdés. Közben halomban érkeznek a levelek, hogy mi lesz a Für Elise folytatásával. Nekem az Eliset valamilyen módon addig kell folytatnom, ameddig a történet, amely tulajdonképpen az én ifjúságomnak a története, és valószínűleg úgy is terveztem, hogy ott fogom befejezni, hogy férjhez megyek. Hozzámegyek Szobotka Tiborhoz, és megkezdődik az az élet, amikor úgy érzem, hogy már felnőttem vagyok. Amikor már a másíknak az érdekét tudom nézni, csak a másíknak az érdekét. Mérlegelem saját magamat, hogy jó leszek-e ebben a házasságban, hiszen ez az ember elvesztette az első feleségét, és először nekem azt kellene tennem, hogy kiegyensúlyozom ennek a nagyon szomorú embernek az életét, nyugodjon meg, hogy elvesztette a feleségét, és próbáljon arra gondolni, hogy semmi nem történik véletlenül az életünkben. Ha a jó Isten úgy döntött, akkor valami mást akar vele. És ezt nem mertem végiggondolni, hogy esetleg Isten engem gondolt erre a feladatra.

Hogy lettem volna én ilyen merész és orcátlan valamit kitalálni. Csak nagyon sajnáltam szégyent, mert mindig olyan szomorú volt. Találtam valakit, aki velem jött a templomba azért, hogy elkísérjen. Nagyon fáj, mikor elvesztettem, de tudtam, találkozunk mi még. Akkor már Istennél leszünk, ő már ott van, én odamegyek. Szerettétek volna, nagyon jó ember volt.

Nagyon szigorú iskolába jártam, és ez a szigorúság megszilárdult, amikor rájöttem arra, hogy tőlem több várható. Okos szüleim voltak, nagyon művelt szüleim voltak, és ez látszott a gyereken, rajtam. Azt gondolom, hogy ami erőből telt, azt én mindig megtettem. Ha nem sikerült, akkor rosszul csináltam. Ezt én rögtön be is ismertem. Ha én ezt nem így látom, akkor gyülekezeti életben vagy a politikai életben, vagy miután apám városi tanácsos volt, a városi tanácsosok életben, és a város életében, ha én látok valamit, van-e lehetőségem arra, hogy szóljak, figyelmeztessek valakit. Apám azt mondta, elmegy a nagytiszteletű úrhoz és elmondod neki. És majd ő tolmácsolja, ha jónak látja, amit mondassz, te még kicsi vagy, nem is biztos, hogy igazad van. Beszélj meg a nagytiszteletű úrral. Nagyon gondosan, nagy szeretettel neveltek a szüleim. De hogy én elinduljak a pályámon, ahhoz Szondy tanár úr kellett. Neki kellett észrevennie, hogy ez a gyerek aki hosszú ideig gondolkodik, hogy mit csináljon, verset írjon, regényt írjon, magyarázza az osztálytársainak azt, amit talán ők a világban nem értenek. Magam erre nem jöttem rá. Otthon nem villoghattam, de apám és anyám helyre tették, amit én nem tudtam. Közben eszembe jutott, hogy kimaradt az életemből, senki nem említette, nekem is kellett egy irányító az életemben ahhoz, hogy író legyek. Az ember nem születik olyannak csecsemőként. Kihagytuk az életem jelentős szereplőjét, Szondy tanár urat. Ő természetrajz szakos volt, és leginkább akkor beszélgettünk, amikor én a szertárban takarítottam az akváriumokat. Mindig eszembe jut a tanár úr, mikor felkelek, és bemegyek egy óriási nagy szoba, amelyikben halak is vannak meg kutyák is, meg macskák is. Ki ketrecben, ki szabadon, ki sétál, ki mellettem ül, csak a halak mogorvák és tartózkodók. Ismerem a halak lelkivilágát. Megtanultam Szondy tanár mellett. A tanár úr erdélyi iskolákban nagy ismerős volt. Ő pontosan tudta, mi kell a mi iskolánkban. Szondy tanár úr kapcsolatban volt Benedek Elekkel. Amikor először rájött arra,

hogy velem másképpen kell beszélnie, mert én is másképpen beszélek vele, mint más gyerek, akkor azt mondta: kislányom a gyerekkornak vége, lezártuk. Kezdődik az, hogy felnőtté válunk. És ha nem tudja, mit csináljon, akkor kérdezze meg tőlem. És akkor hazavitt magához, megismertem a feleségét, megismertem a két fiát. A két fiú közül a kisebbik azonos volt velem korosztály tekintetében, a nagyobbik fiú 2 évvel idősebb. A tanár úr azt mondta, hogy mostantól én fogom irányítani, tegye azt, amit én mondom. Én csak néztem rá, és azt mondta, nem lesz azért veszedelmes, megmondom mit olvasson, aztán kikérdezem magát. Amikor én férjementem az esküvő után megkerestem Szondy tanár urat, és elvittem hozzá a férjemet. A Szondy tanár úr azt mondta: jó? Mondtam: nagyon jó. A tanár úr azt mondta, hogy akkor nincs semmi baj. Járnak templomba? Mondtam: igen. Remélem, református – mondta a tanár úr. Igen, református. No, akkor menjenek innen, mit kell lopni az időt egy öreg tanárral, hisz most ment férjhez. Gyerekek, felnőttek, mind, akik itt vannak most azt mondaná a Szondy tanár úr: hiszen egy vérből vagytok. Nekem ezt mondta. Meg kell ismételnünk ezt a beszélgetést, mikor már ti jobban ismertek, és én leteszem egy részét a külföldi utaknak, és tudok veletek foglalkozni. Ha akartok írni, itthagynom a címemet. Mindig eljuttatom a levél, soká fogok válaszolni, mert rengeteg levelet kapok, de én gyerekkorom óta minden levélre válaszolok. Ti itt olyan jó helyen vagytok, és nyilván mindenki a rendelkezésetekre áll, és megmondja nektek, amire választ vártok. És az enyém is csak olyan lesz, amit egy nálatok nevelt református lánynak el lehet mondani. Miért várnátok mást, mint amit én tanultam, amire apámék tanítottak, az iskola tanított, az élet tanított. Az élet, amelyik nem volt hozzám nagyon kegyes. Azt gondoljátok, könnyű elveszíteni a férjemet, akit szeretek? Könnyű egyedül lenni, mikor két író dolgozott? Aki hamarabb készen lett, letette a munkát, és megvárta a másikat. Felolvastuk egymásnak, két író olvasott egymásnak. Nekem is megvan a magam története. Nektek is megvan a ti magatok története. Azt akarom ma nektek ajándékolni, hogy tanuljátok meg, hogy minden embernek megvan a maga története. Megvolt Emerencé, Szondy tanár úré, megvolt az enyém, a férjemet, a tietek, a szüleiteké, a tanáraitoké. Ezt értsétek meg, mindenkinek megvan a maga

története. Ne várjátok, hogy különleges elbánásban lesz részetek. Ezt Istentől kérhetitek, de Istentől miért kérnétek ilyet, ő pontosan tudja, hogy minden embernek megvan a maga keserősége, és Isten szelektál ezek között az élmények között, és Isten tudja mikor kell lenyúlni és megfogni a kezedet. Gyerekkoromban mérhetetlenül bíztam Istenben, apám még egy kicsit meg is volt sértődve. Azt mondta: olyan vagy, mint akinek nincs is ránk szüksége. Akkor nagyon sírtam. Rájöttem, nem jól fejezem ki magam, meg kellett volna mondanom, hogy van nagyon magasán aki szintén apám, és itt a földön van valaki, aki testileg az apám. De ehhez nekem még se szókimondásom, és ami még sokkal több, a meggyőződésem is hiányzott. Ez később jött,

amikor már nagyon jó barátok voltunk apámmal, aki mindig nagyon büszke volt rám, de akkor már szeretett. A kettő nem ugyanaz. Valakire büszkéké vagytok, vagy szeretitek. Az egyik meglehet a másik nélkül. Mindig az embert nézzétek, ti hogy éreznétek az ő helyébe, próbáljatok beleélni magatokat a másik helyébe, akkor nem lesz semmi baj. Köszönöm, hogy eljöhettek hozzátok, nagyon szerettelek volna megismerni benneteket, most már régi barátok vagyunk. Nem vettétek észre? Megígérem nektek, hogy valahányszor feljövök Pestre, beszaladok hozzátok, hátha találok egy percet, amikor valamilyikőtöknek teli van a szíve, és meg akarja velem beszélni. Köszönöm szépen.

BÖLCSFÖLDI ANDRÁS

RENDAHAGYÓ KÖNYVAJÁNLÓ: SZABÓ MAGDA, FÜR ELISE

Talán mindannyiánk életében vannak dallamok, melyeket meghallva halk sóhaj hagyja el ajkunkat, vagy önkéntelenül is becsukjuk szemünket és engedjük, hogy hasson ránk a dallam, a ritmus; s a hangok kavargó szimfóniája szinte beleivódik porusainkba, elraktározódik szívünkben. Hiszen olyan emlékeket, s nyomukban olyan érzéseket keltenek fel bennünk, melyeket akkor éreztünk, amikor hallottuk és megjegyeztük a dallamot.

Emlékezni egy érzésre, egy hangulatra, egy eseményre, különös dolog. Még inkább az, ha ez a dallam hosszú időszakot határoz meg, s hullámszerűen fel-felbukkan, néha erősebb fortékba majd halk pianókba csap át, s közös erővel egy dolgot fejezi ki: a szenvedélyt.

Szabó Magda 85. születésnapján ilyen nagy, szenvedélyes ajándékkal lepte meg olvasóit. Nem ő kapott nyolcvanöt gyertya erejével világító tortát, hanem ő kínált meg minket élete egy-egy gazdagon töltött tortaszületével, mely gyermek és ifjúkori érzelmekkel és a gyermek kibontakozó világlátásával ajándékozza meg az olvasót. Az író nő élete hangjegyeit futtatta végig a papíron, s továbbadta azt a dallamot, mely meghatározta, összefoglalta élete első éveit, a gyermekkort, amire csak kevesen emlékeznek, s az életmű a vízváltást jelentő ifjúkorral ér véget, amikor valaki a kamaszkor minden konfliktusát lezáró érettségi után belép a nagybetűs életbe. Az önéletrajzi regény első része ezt az időszakot járja körül, s a fel-felerősödő, majd a kibontakozás előtt elhalkuló zene nyomot hagy bennünk is.

Hiszen érzésekről szól. Arról, mit érez egy öt éves kislány, amikor villogó latinos műveltségét először nem értéklik, sőt lelkész-nagybátyja látogatásakor még hátránya is származik belőle. Vagy amikor édesapja beállít a családi otthonba, karján Csilivel, a trianoni árvával, akivel először

elképzелhetetlen a testvérség megosztása, s akivel később legalább annyira elképzелhetetlen lesz az elválás is. Talán érte szól a szöveg nélküli ének, maga a dallam a Für Elise, vagy Cili volt maga a dallam, akit a Mester, a hangok és érzések nagy rendezője megálmódott.

„Meg nem számolhatom, hányszor léptem rosszul életemben, akkor kivételesen nem. Mintha fények gyúltak volna ki, megtörtént a csoda: ordítózás helyett elkezdtem sírni és átöleltem Cilit. Az életemért nem tudtam volna indokolni, mi vett rá, miféle damaszkuszi látomás. Cili életem négy tartóoszlopának egyike lett, ha Cili nincs, én át nem élem, ami átélésére kiválasztott a sors.“

Ajánlom mindenkinek ezt a különös szépséggel megírt könyvet, mert nem csak hozzánk, hanem rólunk is szól. Otthon érezzük magunkat benne. Mintha mi is debreceniek lennénk.... Mintha bennünk is meglennének azok a harcok, küzdelmek, melyeket olyan nemes őszinteséggel ír le a református író nő. Mintha minket is jellemezne, vagy még ránk várna az a bölcsesség, ami már csak az életre visszafele tekintve igaz.

Ajánlom ezt a könyvet egyháztagoknak.

Nagyon szépen mutatja be a könyv a korabeli egyházat, annak képviselőit és szolgálait, a nagy múltú családot, és Debrecent. Hasonlóan szépen Trianon után a trauma feldolgozási lehetőségeit, s mindannak érzelmi és egyéb hatásait. S néhány személyes kérdést is felvet: Vajon a jól megalapozott tantételeinkkel, szavainkkal, egyházi szóhasználatunk gyakorlása közben észreveszszük-e a másik embert, az egyéni gondolkodókat, azokat, akikben elindul vagy akár elszabadul az értelem, s sehogyan sem illeszkedik a mi jól megtervezett és felépített világképünkbe? A „cserkészés“ rendre alapozódott világunkban mennyire fér bele a szabálytalanság? Elfogadjuk-

e, hogy a másik másképpen éli meg és dolgozza fel a világ vagy a hit eseményeit? „Olyan szabálytalan voltam, mint maga a szabálytalanság.“ – fogalmaz az író.

Ajánlom e könyvet teológusoknak, lelkészeknek:

Nemcsak azért mert e furcsa tükörben torz magunkra ismerhetünk, hanem mert a múlt század eleji egyházának hibáit talán ma is nap mint nap elkövetjük. Van a regénynek egy különleges, teológusoknak élményt nyújtó teológiai gondolata, ez pedig az előhalál. Egy olyan kérdés, mellyel tudatosan vagy tudattalanul mindenki szembenéz. Ha az embert csalódás éri, ha hátratételt szenved, ha éppen attól szenved el sérelmet, akitől egyébként a szeretet jeleit várja, akkor az olyan mintha az ember egy kicsit meghalna. S mindezek az ember valóságos halálát készítik elő, s talán akkor lesz erő szembenézni a legfőbb ellenséggel, ha az ember már életében többször meghal egy kicsit...

„– Ez még csak egy előhalál – hallottam, s úgy szólt hozzám, mintha visszaigazolná a döntését, tíz kiló epret főzet be télire. – Szerencsére sok előhalál van a valódira való felkészülésig, az ember élete folyamán többször érzi, hogy se útja, se jövője, se ereje nincs már, minden befejeződött, kész, igazán szép volt a jó Istentől, hogy ezt a módszeres szoktatást a nagy záráshoz kitalálta. A végleges, a záró meglepően könnyen lefolyik majd, mosolyogva halsz meg, kezét rázól az elmúlással, és az utolsó mozdulattal becsukod a könyvet. Akkorára már annyi katasztrófát átéltél, annyi vért vesztettél, annyit féltél, sírtál, próbálkoztál hiába, hogy alig marad szegény halálnak valamije, amit elrabolhat tőled, csak a bőrödöt viheti, a csomagolópapírt, amibe Isten pakolt a születéssel, meg spárgát, a csontjaidat. Hol van már akkorára belőled az az igazi szenvedés, amelybe belegyakorolt az élet, hol a tanácstalan kétségbeesés, hol vagy te, ép önmagaddal?

Test-lélek, ha annyit terhelik, elkopik, annyiszor átszenvedett előhalálaid mennyei üzenetek, hiszen a nagy arénában, amelyben utolsó percig mozogtál, szinte mindened megrokkant, elvesztette jelentőségét. Ne csapásnak értékeld Isten irgalmas ajándékát, hanem adománynak, a végsőnél, ami már nem „elő“, de végleges halál, amikor végre megpihenhetsz, csak azt érzed majd, eljött az áldott pihenés. Terved nincs már,

tehát csalódásod sem lehet, sebezhetetlen leszel a végre elnyert semmiben. Légy bátor, minden előhalál csak erősít, mikor földre rogyasz. Érted, amit hallasz, Magdolna?“

Ajánlom a könyvet azoknak, akik nehezen kezelik érzelmeiket.

Amint írtam, a könyv azért olyan, mint a kamaszkor számtalan „lehetetlen“ regénye, mert megélt emberi érzések szerepelnek benne, s még olyan nehéz, az ember számára nehezen beismerhető élmény is szerepel benne, mint a megbocsátás hiányának kései, gyötrő érzése. Hogyan vagyunk képesek tolni egy életen át a magunk vagy az élet csinálta konfliktusokat, szembenállásokat és emberek felé felhúzott falakat? Egyszerűbben fogalmazva: személyes hitéletünkről is szól, azokról az indulatokról, melyekkel naponta élünk. Nagyon magkapó a könyvben az az őszinte hang, mely feltárja az életen át hordozott sebeket is: az elismerés, az alázat, a megalázottság, megbocsátás fogalmai között.

S végül ajánlom ezt a könyvet egyházi iskolában tanítóknak.

A tanulóknak is persze, hiszen olvasva a Dóczy gimnázium elveit, gyakorlatát – szintén magunkra ismerhetünk. Mivel bánthatunk meg valakit? Szavaink mit jelentenek egy-egy diákunk életében? Hogyan vélekedünk a tehetségről, különcökről, a nehezen kezelhetőkről, s akik nehezen kezelnek? Különösen érdekes, hogy felnőttként – de mégis egy gyermek szemzőgéből látjuk a történéseket egy nehéz politikai és társadalmi helyzetben. Próba is egyben: mennyire tudjuk felidézni múltunkat, mire emlékezünk, a mi gyermekkorunkból, amikor még mi ültünk az iskolapadokban? S mi következik ebből? Milyen kapcsolatot alakítunk ki diákjainkkal? Hatunk-e rájuk úgy, mint ahogyan ránk hatottak tanáraink? Tudunk-e valóban gyermek és ifjú fejjel gondolkodni, beleérezni magunkat a kamaszkor sajátos bonyolult világába, a diák és tanár szerelem, a hatalom gyakorlása, az elégtétel, a bocsánatkérés, a bátorítás labirintusaiban eltévedve?

„Voltaképpen rosszul fogalmazott, nem örültem, csak megnyugodtam, és arra gondoltam, az én Istenem igazságos, és Fejér tanárnő apját nem az én átkom ölte meg, hanem a betegség és

az öregség. Legalább megsimítani szerettem volna Korondy kabátját, megfogni a kezét, de lepöckölte az ujjamat, pedig éreztem, már nem haragszik. Egymásra néztünk, azt hiszem, megértette, mit mond a szemem, mert azt felelte rá: szívesen, máskor is.

Mikor eleredt a visszatarthatatlan könny a szememből, habozott, aztán megfogta a vállamat, előrelökött, induljak már. Mikor már csak a hátamat látta, hallottam, reszket a hangja, hogy utánam szólt:

– Haladjunk művésznő. Úgy szerettem, mint a fiaimat, és úgy neveltem, mint a királylányokat szokás. Ne hozzon rám szégyent, mert megérem a sírban is.

Mire visszafordultam, eltűnt, csak az Abigél jövőbeli üvegajtaja rezgett, ahogy elmenekült. Isten, aki az én lelkemben él, megismételte szavait. Ő is azt mondta ebben a gyémánt pillanatban: Ne hozz szégyent rá, mert megéri a sírban is.“

Szabó Magdát november 19-én olvasás közben érte a halál. Vajon megtudjuk-e valaha élete következő fejezetét, mely a Für Elise tervbe vett folytatása, vagy marad számunkra mindaz, amit a mindig mély gondolatokat továbbadó író eddig a közönségére hagyott?

BOLYKI JÁNOS

SZŰZ MÁRIA AZ ÚJSZÖVETSÉGBEN

Hermeneutikai fejtegetések és felekezeti kontroverziák hangsúlyozása helyett bevezetésként Antióchiai Ignatius Ef 19,1-et idézem: „Mária szüzessége, szülése és az Úr halála rejtve maradnak a világ fejedelmei előtt: ez az a három kiáltó misztérium, melyek Isten csendjében teljeseznek be.“ Erről a csendben beteljesedő misztériumról kívánnék szólni valamit.

Kronológiailag áttekintve az Újszövetséget, Máriáról, Jézus édesanyjáról először Pál Galata levelében (4,4) találunk említést, az 50-es évek elején, de neve említése nélkül. Itt azt írja az apostol, hogy „Isten Fia ... asszonytól született“. Róm 1, 3-ban és 9,5-ben hozzáteszi ehhez, hogy Jézus az ősatyák és Dávid családjából származik, eszerint zsidó asszonytól.

A következő két újszövetségi forrás Márk és Máté evangéliuma, amelyben Máriáról olvashatunk. Márk a legrégebbi evangélium, de mivel abban nincs meg Jézus születéstörténete, ezért azt Máté alapján vizsgáljuk meg, Márkot pedig majd a családi konfliktus történeteivel vesszük figyelembe.

Máté nemzetség-táblázata Máriáról és Jézus születéséről

Mt 1,16-ban háromféle olvasatot találunk Jézus születéséről. Ezek a következők:

1) τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἕξ ἧς ἑγεννηθῆναι Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος χριστός. //Jákób nemzette Józsefet//, férjét Máriának, akitől (fem!) született Jézus, akit Krisztusnak neveztek. Széleskörű támogatottsága van, a Θ-n kívül minden variáns hozza, tehát korai görög szövegcsaládok, beleértve: p¹ cod. Sinaiticus, B C W vg, több szír, kopt és örmény fordítás.

2) ὡς μνηστευθεῖσα παρθένος Μαριάμ ἑγεννήσεν Ἰησοῦν, τὸν λεγόμενον Χριστόν. //Jákób nemzette Józsefet//, akinek el volt jegyezve Szűz Mária, aki szülte Jézust, akit Krisztusnak neveznek. Ezt az olvasatot támogatja a Θ f¹³ it, cézárei és különféle latin szöveg-tanúk.

3) τὸν μνηστευσάμενον Μαριάμ, ἕξ ἧς ἑγεννηθῆναι ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. //Jákób nemzette Józsefet//, József, – akinek el volt jegyezve Mária, a szűz, – nemzette Jézust, akit Krisztusnak neveznek. Ez egyetlen görög kéziratban sem szerepel így, csak a szír Sinaiticus hozza szír nyelven. Megpróbálták rekonstruálni egy 5. századi traktátusból (Timóteus és Aquila Dialógusa), melyben háromszor, háromféleképpen szerepel. Az egyik változat: //Jákób nemzette Józsefet//, Ἰακώβ δὲ ἑγεννήσεν τὸν Ἰωσήφ τὸν μνηστευσάμενον Μαριάμ, ἕξ ἧς ἑγεννηθῆναι ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, azaz: //Jákób nemzette Józsefet//, Mária jegyesét, akinek eljegyeztetett Mária, akitől született a Krisztus, az Isten Fia.

Az eredeti Máté-szöveg tehát nem bocsátkozik magyarázó bővítményekbe, s teljesen beleillik az evangélista Máriával kapcsolatos koncepciójába: Mária szerepe az volt, hogy tőle született Jézus. Tisztáznunk kell, hogy amikor a Szöveggondozó Bizottság által elfogadott szövegváltozat¹ Józsefet Mária férjének nevezi és nem a jegyesének, akkor ez mindenben megfelelt a kor szokásának. A rabbinikus források szerint e korszakban Palesztinában átlag tizenkét és fél éves korban történt a lányok eljegyzése. Kb. egy év múlva történt az, hogy a vőlegény „magához vette, hazavitte“ a menyasszonyt és szexuális-gazdasági közösségbe lépett vele. Ezt az eljegyzés utáni év végére vonatkozó második lépést a παραλαμβάνω igével fejezték ki (Mt 1,20). Az eljegyzett menyasszony jogilag (halál, elválás, hűtlenség) már feleségnek számított, de érintetlenségét megőrizte addig, míg jegyese el nem vitte az apai házból a maga házába.²

Konfliktustörténetek Jézus családjában Mk 3,31-35 és Mt 12,46-50

Mk 3, 31-35 – s a vele párhuzamos Mt 12,46-50 – azzal foglalkoznak, hogy kik Jézus igazi rokonai. Jézus prédikál, nagy tömeg figyel rá és ekkor megérkezik a családja (anyja és testvérei), akik üzennek neki, hogy hagyja ott a hallgatóit és

menjen ki hozzájuk. A 23. versből még azt is megtudhatjuk, hogy hozzátartozói el akarták őt fogni, mert azt vélték, hogy önkívületben van. Jézus nem engedelmeskedik anyja és jelen levő testvérei hívásának, hanem az őt hallgatók tömegét nevezi anyjának és testvéreinek, mert azok cselekszik Isten akaratát. Okunk van feltételezni, hogy pályája kezdetén Jézust még tulajdon édesanyja sem értette meg, ez azonban nem zárja ki azt, hogy féltő anyai szeretet volt benne fia iránt. Érdekes, hogy fel van jegyezve, hogy húsvét előtt még testvérei sem hittek Jézusban (Jn 7,5), de az nincs, hogy Mária ne bízott volna benne. Erről a családi konfliktusról és annak az első keresztyén nemzedékek életében paradigmát teremtő hatásáról érdekes monográfiát írt Balla Péter³.

A másik konfliktustörténet Mk 6,1-6-ban, illetve a párhuzamos Mt 12,46-50-ben található. Ez nem Jézus és családja, azon belül az édesanyja ellentétéről szól, hanem Jézus és a názáretiek ellentétéről. Azért érdekes, mert ebben a történetben a názáretiek felsorolják Jézus családja tagjait, férfitestvéreit név szerint is, őt magát „az ácsnak“ és „Mária fiának“ emlegetve, s „megbotránkozni“ (εσκανδαλιζωντο), mert annyira ismerik. Meglehet, hogy e történet éle azok ellen irányult, akik az első keresztyén gyülekezetekben a Jézushoz való vér szerinti hozzátartozásuk alapján kívántak maguknak tekintélyt szerezni. De az is lehet, hogy az író azt mutatta be, hogy Jézust saját népe sem fogadta be, ezért vitte az evangélium hirdetését saját népe területén túl.

Mária szerepéről a mátéi gyermekségtörténetben sok beleérzéssel ír B. Gaventa professzorasszony.⁴ Felfedezi benne, hogy Mária vállalta a szégyent azzal, hogy áldott állapotba került még mielőtt József magához vette őt. Aztán rámutat arra, hogy a fiatalasszony mennyi üldöztetést, „fenyegetés-helyzetet“ vállalt, amikor férjével és gyermekével hármában Egyiptomba menekültek. Külön figyelmeztet arra, hogy Máté nemzetségtáblázatában csak olyan nők (Támár, Ráháb, Ruth, Úriás felesége) szerepelnek, akik nem természetes, hanem rendkívüli módon vitték tovább a dávidi családfát, Máté szerint közéjük tartozott Mária is. Érdekes megfigyelése, hogy Mátét különösen érdeklik a beteljesedett ószövetségi prófécia a Messiás születéséről (Hós 11,1; Jer 31,35; Ézs 11,1; Zak 6,12), melyektől elválaszthatatlan Mária hite és

engedelmessége, ahogy ezt a 2. fejezet 15.17. és 23. versei igazolják, melyekben mindig szerepel, mátéi reflexiós idézetként a „*„*hogyan beteljesedik“*”* motívuma. Leginkább elgondolkoztató azonban az a megjegyzése, hogy az angyalnak Józsefhez intézett szavai és a bölcsek látogatása után Jézus elválaszthatatlan Máriától, amit a „*„*gyermek és anyja“*”* együttes előfordulása bizonyítja a 2. fejezet 11.13.14.20-21 verseiben.

Mariológiai motívumok Lukács evangéliuma gyermekségtörténetében

Gabrielus apud Mariam. Salutatio angelica (1,26-38). Ebben a szakaszban Gábrriel angyal Máriának hirdeti meg Jézus születését. A szöveg kiemeli Mária tisztaságát, hitét és példamutató engedelmességét. A 28. vers szerint az angyal köszönti Máriát. Az ógyházi exegézis (Ambrosius) itt látja a fogantatás pillanatát a köszöntés: a hallás eredményeként. A köszöntés szójáték: χαίρε, κεχαριτωμένη. Nem a fogantatás csodájával találkozunk itt még, hanem a kiválasztásával. A római katolikus Schürmann kiemeli, hogy ez a „*„*kegyelembe fogadtatás“*”* nem az igaz élet elismerésének, hanem az isteni kegyelem szabadságának következménye.⁵ Mária nem az angyal megjelenésén lepődik meg, hanem a köszöntésén. Aztán a megígért gyermek születése csodálatos módjáról kérdez. „*„*Hogyan“*”* lehet ez? Az angyal felelete hármas: 1. Ami történni fog, az a Szentlélek titka (34. vers). 2. Erzsébet, az idős rokon is szülni fog, mégpedig élemedett életkorában (36. vers). 3. A legfőbb érv: „*„*Istennek semmi sem lehetetlen (37. vers).*”*

Szólnunk kell egy „*„*negatív pozitívumról“*”* is Máriának Lukács evangéliumában olvasható szerepével kapcsolatban. Láttuk Máté és Márk evangéliuma párhuzamos történeteit Jézus és családja konfliktusairól, melyek Jézus igazi rokonairól és názáreti negatív fogadásáról, vagy inkább elutasításairól tudósítanak. Ezekben Mária mindig szerepel s mindig úgy, hogy szereti, de félti, tehát nem érti meg a Fiát. E négy konfliktustörténet megtalálható Lukács evangéliumában is (Lk 8,19-21 és 4,16-30), de ezekben nem fordul elő – így is mondhatnám: „*„*kimarad“*”* – a családon belüli konfliktushelyzet Mária és Jézus között. Ez is mutatja, hogy Lukács a pozitív Mária-kép legeredetibb festője.

Mariológiai kifejezések krisztológiai értéke

Elemezzünk hét olyan kifejezést, amit a lukácsi gyermekségtörténetben Máriáról mondanak vagy amit ő mondott önmagáról!

1. 1. Első ezek között a *παρθένος ἑμνηστευμη* = „szűz, aki el van jegyezve“ (1,27). Ez a kifejezés az Ézs 7,14-ből ered, mégpedig nem a M, hanem a LXX* szövegéből. A héber szövegben almah = férjhez nem ment lány, a Prov 30,19 alapján: az esküvő után éppen „hazavezetett asszony“ olvasható. A szóban nem szerepel az érintetlenség, azt, vagyis a szüzességet a héber a betullah szóval fejezi ki.⁶ Viszont az Ézs 7,14-et a LXX *παρθένος* -szal fordítja, ami görögül: szűz. Amikor Lukács evangélista ezzel a régi messiási tradícióra hivatkozik, akkor: (a) első renden azt fejezi ki, hogy itt valósul meg Ézs 7,14 messiási ígérete, tehát tárgyat tekintve első sorban krisztológikus a mondanivalója; (b) ugyanakkor kifejezi a „hogyan?“ kérdésre adott választ is azzal, hogy a Messiás csodálatos módon születik, nem úgy, mint más emberek, mert aki méhébe fogadja, az szűz. Amiről nem beszél a textus, az Máriának a szeplőtelen fogantatás és a születés utáni szüzessége. Ez az evangélistát nem érdekli, mivel nem mariológiai, hanem krisztológiai az érdeklődése.

2. A *κεχαριτωμένη* = „kegyelembe fogadott“ (1,28) kifejezés megint Mária kettős üdvtörténeti szerepére utal: (a) egyrészt nem az érdemei alapján lett a Messiás édesanyja, hanem kegyelmi kiválasztás folytán. (b) másrészt „befogadtatott“ (mediopass. part. perf.) tartósan, sőt véglegesen Isten kegyelmébe, tehát üdvtörténeti szerepét a kegyelem erőterében szabad és kell betöltenie. Ilyen módon Mária az isteni kegyelemnek nemcsak tárgya, de eszköze is.

3. *πνευμα ἄγιον ἑπελευσεται* = a „Szent Lélek fog reád eljönni“ (1,35). Üdvtörténeti szempontból ez (a) ez egyrészt azt fejezi ki, hogy Mária a fiát a Szentlélek által foganja, (b) másrészt Jézus szűztől való születése az új, a második Ádám születése, valójában az új teremtetés, pontosabban a az újáteremtés kezdete (1Kor 15,47). (c) Az isteni Logosz testté létele csak a Szentlélek által lehetséges (Jn 1,14).

4. *δουλη κυρίου* = „az Úr szolgálólánya“ (1,38). A sok szolga között egy szolgáló, rabszolgálólány. Ez a megjelölés itt egyrészt nagy méltóság. Az engedelmes keresztyén prototí-

pusát mutatja be. Másrészt alávetettség, az engedelmességre kötelezettség elismerése. Mária nem az „ég királynője“, hanem az Úr szolgálólánya, aki az alacsonyság (1,48) állapotában van, erre tekintett le Isten.

5. *εὐλογημένη σὺ ἔν γυναιξιν* = „áldott az asszonyok között“ (1,42). Ez a superlativusi értelmű, próféta jellegű megállapítás jelentheti azt is: „Te vagy a legáldottabb asszony“, de azt is: „Egy vagy azok közül, akiket Isten megáldott.“. Abban sem lenne semmi meglepő, ha Mária az isteni áldásnak nemcsak tárgyává, de forrásává is válna – mint pl. a pátriarkák –, de erről itt nem történik említés.

6. *ἡ ματηρ του κυρίου μου* = „az én Uram anyja“ (1,43). Így szólítja meg Máriát Erzsébet. Az „Úr“ itt nem Istenre, hanem Krisztusra vonatkozik. Erzsébet itt első sorban arról tesz bizonyosságot, hogy az eljövendő Messiás-Krisztus neki Ura. Csak másodsorban utal arra, hogy számára megtiszteltetés a nálánál fiatalabb Mária látogatása, mert a látogató nem kisebb, mint a *κυριος*.

7. *μακαρία ἡ πιστευσασα* = „boldog az, aki hitt“ (1,45). A Zsoltárok könyve tradíciója szerint bemenetel az Isten lakóhelyébe, közelségébe (pl. Zsolt 32,1-2; vö.: Mt 5,3-11). A Lk 1,45-ben szereplő kifejezést ezért vessük össze a Lk 11, 27-28-cal. Az utóbbi helyen maga Jézus utasítja vissza annak az asszonynak patetikus kiáltását, aki Máriát azért mondja boldognak, mert Jézus anyja lehetett. Jézus szerint boldogabb az, aki Isten beszédét hallja és annak engedelmeskedik.

Hátra van még a tizenkét éves Jézus történetéről szólni, amelyben Máriának fontos szerep jutott és ami Lukács evangéliuma külön anyaga (2,41-52). Mi volt Mária különös szerepe ebben a szakaszban? 1. Amikor a szülők a jeruzsálemi zarándokút és ünneplés során „elveszítették“ szemük elől, majd megtalálták gyermeküket, ő szelíden azt kérdezte tőle: „Miért tetted ezt velünk?“ Mi ez, ha nem a fiát szerető, de azt meg nem értő édesanya szemrehányása? 2. Megfigyelhető, hogy József, Jézus apja, egyszer sem szólal meg a gyermekségtörténetekben, Mária viszont igen (1,34.38.46kk.; 2,48). 3. Megismerhetjük a gyermek Jézus szavát eleinte nem értő, de szívében azt forgató igehallgató anyát is (2,51. vers). Mária fokozatosan megérti, hogy a fia nem az övé, hanem a mennyei Atyáé. Gaventa három kifejezésbe foglalja Lukács evangéliuma mariológiáját: „tanítvány, próféta és anya“.⁷

Jézus anyja a Negyedik Evangeliumban⁸

Szűz Mária János evangéliumában, sosem név szerint, hanem így: „a Jézus anyja“, előbb a kánai menyegző történetében (2,1-10), szerepel, aztán a kereszttel (19,25-27). A kánai menyegző története műfaját tekintve ajándékozási csoda, amiben általában anélkül kapnak segítséget bajba jutott emberek, hogy azt kérték volna. Ez a történet abban tér el ettől, hogy Jézus édesanyja révén mégis elhangzik a célzás arra, hogy az ünnepi bor elfogyott és isteni segítségre van szükség. Jézus felelete szó szerint: „Mi (közöm) nekem és neked (ehhez), ó asszony? Még nem jött el az én óráim!“ A régi protestáns fordítás itt félreérthető volt a magyar fordításban: „Mi közöm hozzád, ó asszony?“ Jézus nem volt udvariatlan anyjával szemben, hanem egy ősi héber kifejezést használva azt mondta: Ez most nem az én dolgom, nem is a tiéd. Ha eljön az óra (az Istentől rendelt pillanat), akkor majd megteszem, ami a dolgom. Máriának ez az ideiglenes elutasítás alkalmat ad arra, hogy a fia iránti bizalmát bizonyítsa a szolgáltnak adott utasításban: „Amit mond nektek, tegyétek meg!“ A Jézus iránti olyan hit példája ez, amelyet nem törnek meg az első negatív tapasztalatok. „Mária a hívők tanítója“ – írta Kálvin.

Máriáról másodízben akkor ír János, amikor Jézus a keresztről leszóll anyjának és kedves tanítványának: „Íme, a te anyád!“, az „anyának“ – az eredeti szövegben hiányzik a birtokos névmás – „íme, a te fiad“ (19,26-27). A kereszttel mellett tehát új család születik, nem vérségi szálakkal összekötve, hanem a Jézushoz közelálló szeretetkapcsolatán alapulva. Ami az evangélium fölépítését illeti: az anyáról szóló két jelenet inkluzióként az egész művet körülzárja. Mindkét történetben jövőre utal az édesanya jelenléte a, amelynek ő is részese lesz. Ő a Jézushoz közelálló, az iránta bizalmat és szeretetet tanúsító, a hívők reprezentánsa.

Összefoglalásként

Az újszövetségi exegézis néhány klasszikusát idézem. Ambrosius írta: „Kétség nélkül imádnunk kell a Szentlelket, ha Azt imádjuk, aki test szerint a Szentlélektől fogantatott. De nehogy azt (ti. az imádást) Szűz Máriára is kiterjesszük. Mária Isten temploma volt, nem a templom

Istene, s így csak azt kell imádni, Aki a templomban hatalmával jelen volt.“⁹ Luther írta: „Szükség van arra is, hogy mértéket tartsunk, hogy a méltóságjelzőnél ne essünk túlzásba, amennyiben őt (Máriát) az ég királynőjének nevezzük. Bár ez igaz (!), de azért ő mégsem istennő, aki adni vagy segíteni tudna, ahogy egyesek vélik, akik többször hívják segítségül őt mint Istent és inkább keresnek nála oltalmat, mint Istennél.“¹⁰ Kálvin – János kommentárjában – azt írja a Jn 19-hez: „Amikor Megváltónk kimondhatatlanul megszorodott lelkében, amikor megharcolta a sáttánnal a rettenetes harcot, akkor egyszersmind nem tartotta vissza őt mindez, hogy szeretett édesanyjáról ne gondoskodjék.“

Hogy is mondta Ignatius? „Mária szüzessége, szülése és az Úr halála rejtve maradnak a világ fejedelmei előtt: ez az a három kiáltó misztérium, melyek Isten csendjében teljeseznek be.“ Erről a csendben beteljesedő három kiáltó misztériumról kívántam szólni valamit.

Jegyzetek

1. B. M. Metzger (ed.) *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, London - New York 1975, United Bible Societies, 2-7.
2. H. Strack - P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midras II*, München 1969, C.H. Beck, 374
3. *The Child-Parent Relationship in the New Testament and its Environment*, Tübingen 2003, Mohr-Siebeck, különösen 133kk.
4. *Mary. Glimpses of the Mother of Jesus*, Columbia 1995, University of South Carolina, 30-44 (42-46).
5. *Das Lukasevangelium I.*, Freiburg-Basel-Wien 1982, Herder, 44.
6. W. Delius, *Geschichte der Marienverehrung*, München-Basel 1963, 18-19,
7. Gaventa, 49.
8. Bolyki, "Igaz tanúvallomás". *Kommentár János evangéliumához*. Budapest 2001, Osiris, 101k.
9. *Ambrosius von Mailand, Lukaskommentar*, München 1915,
10. *Das Magnificat verteuert und ausgelegt*, Berlin 1981 ad 46.v.

*Septuaginta

BALLA PÉTER

A TIZENKÉT ÉVES JÉZUS

Diákjaim tudják, hogy a 2001-ben megvédett habilitációs szakértekezésem témája a gyermekek és szülei kapcsolata az Újszövetségben és az azt körülvevő világban. Bár a jelen Téka-szám témája a „születés“, hadd írjak e helyen arról az újszövetségi szakasról, mely a karácsonyi történetek után szerepel Lukács evangéliumában, mintegy a gyermekségtörténetek és a felnőtt Jézus működéséről szóló beszámolók határán.

Elöljáróban hadd jegyezzek meg két dolgot. Először is azt, hogy a gyermekek és a szülők kapcsolatát a szakirodalomban általában a szülők szemszögéből vizsgálják. Ettől eltérően a habilitációs szakértekezésem a gyermek felől vizsgálja a gyermekek és szülei közötti kapcsolatot, és felteszi a kérdést: Hogyan töltötték be a gyermekek a szülők tisztelete iránti elvárásokat? Bibliai szóhasználat: betöltötték-e a „Tiszteld atyádat és anyádat!“ parancsolatot (ld. 2Móz 20,12; 5Móz 5,16)? Érvényben maradt-e ez a parancsolat Jézus életében és tanítványainak körében is? Másrészt a „gyermekek“ kötelességei szülei iránt akkor is érvényben maradtak, mikor a gyermekek felnőttek. A görög teknon szó is kifejezi ezt, mert a gyermeknek nem a korára utal, hanem éppen a kapcsolatban elfoglalt helyére, azaz arra, hogy ő a szüleinek gyermeke. Ez a kapcsolat pedig akkor is fennmarad, mikor az idősödő szülőknek már felnőtt „gyermekei“ vannak. Ezért a tizenkét éves Jézus története a felnőttek számára is érvényes: őket is tanítja a szülők iránti tiszteletre.

Ez a történet csak a Lukács szerinti evangéliumban olvasható, tehát Lukács „saját anyaga“. Mivel az evangélium szerzője a mű elején azt írja, hogy ő mindennek pontosan utánajárt (Lk 1,3), ezért megbízhatónak tekinthetjük ezt a hagyományt is, bár csak egy helyen olvashatjuk az Újszövetségben (Lk 2,41-52). A történetben Jézus látszólag engedetlen a szülei iránt, mert egy ünnep után nem ment velük haza, hanem ott maradt a jeruzsálemi templomban úgy, hogy

szülei nem tudtak róla. Sőt még aggodalmat is okozott szüleinek (48. v.). Azonban meg kell látnunk, hogy Jézus csak egyetlen Valakit helyezett földi szülei elé: mennyei Atyját. Szülei aggódó kérdésére adott válasza kicsit nehezen fordítható le magyarra, de a görög kifejezés azért jól érthető: arra utal, hogy Jézusnak az ő (mennyei) Atyja dolgaival kell foglalkoznia. Az újfordítású Biblia ezt írja: „az én Atyám házában kell lennem“ (szó szerint: „nem tudtátok, hogy nekem Atyáméiban kell lennem“ 49. v.). Az Atyára való utalása annak nyilvánvaló megvallása, hogy Jézus Isten Fiának vallotta magát. Földi szüleit tisztelte, de csak úgy, ahogy a Tízparancsolat is elvárja: az Istennel való kapcsolatunkat érintő parancsolatok után, az embertársainkkal való kapcsolatunkról szóló parancsolatok élén áll a „Tisztelt atyádat és anyádat“ parancsolat.

Ha világosan látjuk, hogy itt Isten elsőségéről van szó, akkor azt is észrevehetjük, hogy egyébként Jézus is „jó gyermeke“ volt földi szüleinek, mert a történet vége szerint velük ment haza, és „engedelmeskedett nekik“ (51. v.).

A mennyei Atya egyszülött Fiaként tanít a tizenkét éves Jézus bennünket is arra, hogy Istennek mindenki másnál fontosabbnak kell lennie az életünkben. De arra is szép példát adott, hogy az emberek között szüleinek álljanak az első helyen, akiknek tisztelettel, szeretettel, engedelmisséggel tartozunk. Jézus az élete végén, még a kereszten függve is gondoskodott édesanyjáról (lásd Jn 19,25-27). A tizenkét éves Jézus a templomban tanította még a Szentírás tudósait is (Lk 2,46-47). Ha követjük példáját a mennyei Atya és földi szüleinek helyes sorrendű tiszteletében, akkor a történetet lezáró vers szerint ránk is igaz lesz, hogy gyarapodhatunk „bölcességben, testben, Isten és emberek előtt való kedvességben“.

BUDAY KORNÉLIA

BETLEHEM

Ugye, milyen romantikus? Borjú, szamár és bányások közt, szalma illatú, belehelt, meleg hangulatú istállóban fekszik békésen egy kicsattanó egészségnek örvendő, dundi csecsemő, akinek fényárja máris beragyogja az egész világot: „Dicsőség mennyben az Istennek...”

És a realitás? Hogyan történhetett még? Szülési fájdalmak, vajúdás, vér... fölvetődő egyéb bonyodalmak: politikai szorongattatás, a szülést megelőző utazás fáradalmai, a higiéné problémája, az éjszaka hidege és kiszolgáltatottsága, az emiatt szünni nem akaró gyerek-sírás, az újabb menekülni kényszerülés tudatából fakadó szülői stressz, ami aztán esetleges anyatej-hiány okozta alultápláltságba torkollik. A lelkileg megviselő, sorozatosan átvirrasztott éjszakák, majd a családon belül lappangó bizalom-bizalmatlanság kérdése. Teljes létbizonytalanság...

„Az Ige Testté lett...” Hús-vér valósággá. Nem hazudik illuzórikus világot, nem show-man, aki idealisztikus ígéretekkel tömi tele az emberek fejét. Az Ó betleheme nem falra akasztható, vagy a karácsonyfa alá állítható statikus kép, ahol tulajdonképpen már minden készen áll: közepén, közvetlenül a jászolban fekvő gyermek mellett, áhítatos arcú hölgy és annak (bizonytalan státuszú) férje... Aztán még egy utolsó te-reprendezés: esztétikusan, egymástól megfelelő távolságban helyükre kerülnek a bányások, néhány pásztor és imádásra leboruló király...

Az Ó betleheme inkább a tehénlepény-szagú valóság: megpróbáltatások, kérdések, örömmel vegyült aggodalom, párbeszéd- és kiút-kérés... akkor és ott... itt és most.

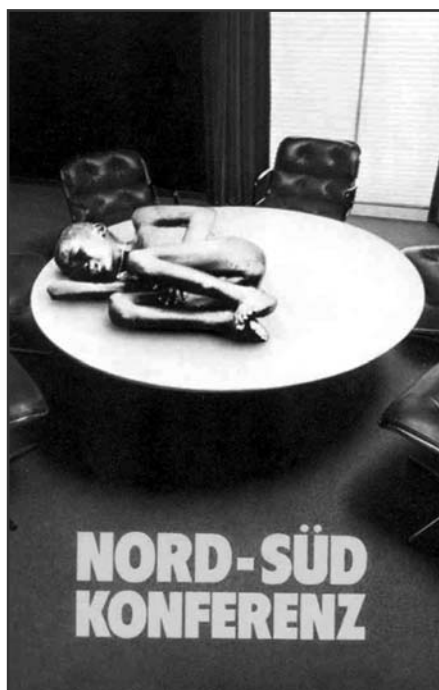
Izraelben, Jeruzsálem közelében fekszik a túlnyomórészt keresztyén hitű palesztinok lakta, békét áhító Betlehem nevű város. Hatalmas bazilikája már messziről szembeötlő. Naponta ezrek fordulnak meg benne, hogy láthassák: „Az Ige itt lett testté” – ahogyan azt a bazilikában rejlő kis barlangot mindenestül betakaró márványba vésett latin fölírat hirdeti. Márvány, arany, tömjénfüst: homályban a valóság. Már nem érzékelünk semmit ama őspillantat valódi színeiből, hangjaiból, szagokkal telített ízeiből, testi érintéseiből, lelki rezdüléseiből...

Sterilizálódtunk? 2007-ben sincs többé fülünk a Hallásra, szemünk a Látásra...(?). Pedig lehet, hogy csak vissza kell térnünk „Betlehem“-be, s ki kell lépnünk a „betlehemi“ utcákra, hogy szembesüljünk a világon bárhol föllelhető, növekvő számú vegetáló, több milliónyi „betlehemi gyermek“ életével, akik csak akkor tudnak adni „békességet földön az embernek“, ha ők maguk emberhez méltó és erőszakmentes világban nőhetnek föl.

„Ébredj, ember, mély álmodból...” – énekeljük minden év adventjében ezt is... megszokásból(?). Pedig:

„Nem hagyhatjuk abba a kutatást,
És az lesz a kutatásunk vége,
Ha megérkeztünk oda, ahonnan elindultunk
És először ismerjük föl azt a helyet.” (T. S. Eliot)

Mindannyiunknak igazi fölébredést – karácsonyi megszületést: hogy a márványtáblák prése alól fölszabadulhasson a bennünk élő-érző testté lett Ige. Megéri.

KARASSZON ISTVÁN

KENYÉR ÉS BOR AZ ÓSZÖVETSÉGBEN

a) A kenyér szó használatával meglehetősen könnyű a dolgunk, hiszen a magyar nyelvhasználatot befolyásolta a bibliai értelem. A kenyér (ott, ahol nem annak a bizonyos ételnek a nevét jelenti) átvitt értelemben az ember testi szükségleteiről való gondoskodás szimbólumává vált. Ilyen értelemben nem a bor állhat kiegészítőként, hanem inkább a víz. Erre példa is van:

„Ha Isteneteket, az URat szolgáljátok, akkor megáld kenyérrrel és vízzel.“ (2Móz 23,25)

„Mert amikor Jezábel megölette az ÚR prófétáit, Óbadjáhu magához vett száz prófétát, és elrejtette őket ötvenenként egy-egy barlangba, és ellátta őket kenyérrrel és vízzel.“ (1Kir 18,4)

Miként azonban a „kenyérkeresés“ kifejezés nem a kamrában elrejtett cipó utáni kutatást, hanem általában a megélhetést jelenti, úgy olvashatjuk az *‘ákal lehem’* kenyeret enni kifejezést is egy foglalkozás betöltése révén elért megélhetés értelmében:

„... menekülj Júdába, ott keresd meg kenyeredet“ (Ám 7,12).

A kenyér Isten ígéretként a jólétet jelenti, nem csak egy embernek, hanem egy egész társadalomnak is; az alábbi idézetben a párhuzam jól mutatja, hogy nemcsak a szükséges minimumról van szó, hanem kifejezett gazdagságról:

„Gazdagon megáldom eledelét, / szegényeit jól tartom kenyérrrel“ (Zsolt 132,15).

Mivel általában az ember testi szükségleteinek a megelégtetéséről van szó, így több passzus arról szól az Ószövetségben, hogy a rászorulókon segíteni kell. Hogy ez milyen mértékű segítséget jelent, azt a szövegek alapján nehéz lenne megmondani, de nyilván arról van szó, hogy senki nem nézheti el tétlenül, hogy embertársa szükségben szenvedjen.

„Oszd meg kenyeredet az éhezővel, / vidd be házádba a szegény bujdosókat“ (Ézs 58,7).

A bölcsességirodalom kifejezett tanácsként tárja elénk, hogy ha ellenségünk jut nehéz helyzetbe, akkor szükséghelyzetét ne használjuk ki, hanem segítsünk neki. Lehetne itt arra gondolni, hogy e lépés által az ellenség barátta válik; érdekes módon azonban az érvelés itt inkább transzcendens: mintha az ellenség szeretetének ószövetségi előfutárát láthatnánk az alábbi idézetben:

„Ha éhezik, aki gyűlöl téged, adj neki kenyeret, és ha szomjazik, adj neki vizet, mert paraszat gyűjtesz a fejére, az ÚR pedig visszafizeti, amit adtál.“ (Péld 25,21)

Hogy immanens háláról nem mindig lehet szó, azt tudja a zsoltáíró is. Talán ezért is inkább Istenre, s nem a felebaráti hálára utalt előző idézetünk. A hálátlanság, persze, keserű panaszra ad okot:

„akiben megbíztam, aki velem együtt evett (‘kenyeremet ette’), az is ellenem támadt“ (Zsolt 41,10).

Ha a kenyér és bor egymás mellett szerepel, az különleges alkalom: rituális jellege van, s e rítusban az öröm, a megtiszteltetés és az ünnep komoly szerepet játszik. A híres Melkisédek-jelenet mutatja ezt a jellegzetességet:

„Melkisédek, Sálem királya kenyeret és bort vitt ki eléje. Ő a Felséges Isten papja volt, megáldotta őt (=Ábrahámot)“ (1Móz 14,18).

b) A bor ezzel szemben nem mindig pozitív kategória: miként mindannyiunk számára ismeretes, a Biblia is beszámol a bor negatív hatásáról, tudni illik a részegségről mint okozatról. Legismertebb példája ennek Jeremiás próféciája,

amelyben a bűnös Babilon büntetését az a próféta kép fejezi ki, hogy Isten a harag borát itatja meg a győztes nagyhatalommal, s a részeg tánrtorgás példázza azt az ítéletet, amit jogosan idézett fejére a bűnös nagyhatalom.

„Vedd el kezemből ezt a serleget, amelyben a harag bora van, és adj inni belőle minden népnek, amelyhez küldelek.“ (Jer 25,15)

Hasonló értelemben ismert Nőé esete is, aki az 1Móz 9-ben bor hatása alatt viselkedik oly módon, hogy saját fia számára is gúny tárgya lesz. Arról azonban szó se lehet, hogy a bor, ilyen hatása miatt, ne lenne alapvetően pozitív kategória! A legmeglepőbb előfordulás talán a Zsoltárok könyvében található, ahol a bor egyike azon jó dolgoknak, amelyeket Isten teremtett – s ezt is azért teremtette, hogy az ember örüljön neki:

*„(hogy kenyeret termeljen [az ember] a földből),
és bort, ami felvidítja az ember szívét,
és ragyogóbbá teszi arcát az olajnál“
(Zsolt 104,15).*

Nyilvánvaló, hogy ha pl. a názír (fogadalom alatt lévő) ember többek között a bor élvezetétől is tartózkodik, az annyit tesz, hogy ezt az Istenadta örömet sem akarja kihasználni fogadalma idejére. Názírsága ugyanis nem a boldog beteljesedés, hanem a várakozás ideje. Ha ragyogó boldogságot akar kifejezni a próféta, akkor ő is használja a bor által felvidított ember arcát/szívét; ez az öröm lehet olyan, hogy istendicséretet tartalmazzon, s nem szükségszerűen szekuláris:

*„Olyan lesz Efraim, mint a hős,
szíve vidám lesz, mint aki bort ivott.
Látják ezt fiait, és örülnek,
vigad szívük az ÚRban.“ (Zak 10,7)*

A bor tehát egyrészt az öröm szimbóluma; de nem csak azé! Hiszen ha valami nagyon értékeset akar mondani az Ószövetség, akkor láthatunk utalást a borra. Mai olvasó számára nagyon is érezhető a költői túlzás, amivel Júdát illeti

Jákób áldása: mindenki el tudja képzelni, milyen lehet a ruhát borban kimosni, akinek egyszer ünnepi öltözetére csöppent egy kevéske vörösbor... A gazdagság szimbólumát azonban jól értjük:

*„Ruháját borban mossa,
köntösét a szőlő vérében“ (1Móz 49,11).*

Érdekes módon nem a kenyér a gazdagság párhuzamos kifejezője a bor mellett: a zsolttáros bort és búzát mond együtt, amikor gazdagságról beszél:

*„Nagyobb örömet adsz szívembe azokénál,
akiknek bőven van búzájuk és boruk.“
(Zsolt 4,8)*

Ézsaiás apokalipszisében a zsíros falatok mellett a bor példázza mindazt a jót, amit Isten a végső idők nagy lakomájában népének készít:

*„Készít majd a Seregek URa
ezen a hegyen minden népnek
lakomát zsíros falatokból,
lakomát újborokból,
zsíros, velős falatokból,
letisztult újborokból“ (Ézs 25,6).*

Itt már nem elég azt hangsúlyozni, hogy ennek a lakomának rituális jelentősége is van (mint azt Melkisédek példájánál tettük): ez a lakoma feltételezi már azt, hogy Isten végrehajtotta végső nagy tettét, s minden nép Őt követi. Eszkhatologikus eseményről van szó, amelyben az immanens és a transzcendens összekapcsolódik. Aligha lehet vitás, hogy amikor a bor szerepel Jézus utolsó vacsorájában, akkor erre a végső nagy lakomára történik utalás. Teológus diákok érdemes arra emlékeztetni, hogy Joachim Jeremias hangsúlyozta nagyon a bor jelenlétét az utolsó vacsorán (Die Abendmahls Worte Jesu). S hogy ez a vacsora a nagy, eszkhatologikus lakoma elővételezése, arra Markus Barth hívta föl a figyelmet (Das Herrenmahl). Az előzmények áttekintése e fontos alkalom megértése (és megélése) szempontjából elengedhetetlenül fontos, így a fogalmak áttekintése mindig nagy teológiai hasznot hoz!

FARKAS ISTVÁN

A KENYÉR ÉS A BOR BIBLIAI MOTÍVUMA

– beszélgetés Dr. Herczeg Pál teológiai professzorral –

Professzor Úr! Az lenne az első kérdésem, hogy tudunk-e valamit a Biblia előtti korból, ami a kenyér és a bor témájába vág?

Nem nagyon vannak erre vonatkozóan adataink. Ami a bibliai kort illeti, nyilvánvaló, hogy az első pillanattól kezdve az Isten gondviselésének jele a mindennapi kenyér, ami az emberiség egyik legősibb tápláléka. És hogy ez mennyire probléma, az látszik mondjuk a pusztai vándorlás korából. Hogy amelyik pillanatban ez kérdéssé válik, abban a pillanatban egzisztenciális probléma és hitbeli probléma a zsidóság számára. Hol van az Úristen segítsége, hogy ha ez nincsen jelen? Aztán ennek pótlásaként van egy darabig a manna.

A manna egyfajta pótlásnak fogható fel?

Azt hiszem, hogy igen. Használtam ezt a szót, mindenképp valami módon a kenyeret helyettesítette.

Hogyan nézhetett ki a manna? Van erről valami tudomásunk?

Nincsen. A Károli fordítás úgy említi, mint a koriander magva, szakkönyvekben is olvashatunk hasonlót. Mindenképpen valamilyen zúzó, vagy valamilyen mézga szerű anyag, nincs pontos elképzelés róla.

Aztán az egyiptomi szabadulás kenyerét is úgy nevezi később a páska-ünnep liturgiáját tartó zsidóság, hogy íme, a nyomorúság kenyere. A kovásztalan kenyér sem volt igazán az Isten áldásának a jele, sokkal inkább a hirtelen jött szabadulásnak a jeleként lehet ezt felfogni a nyomorúságnak az idején. Aztán az Újszövetség felé tekintve: a zsidók megpróbálják kijátszani Jézust, mondván „Atyáink a mannat ették a pusztában...” – „És mind meghaltak...” – válaszol erre Jézus. Jézus pedig az élő kenyér.

Látszik az első pillanattól kezdve, hogy a materiális kenyér nem csak profán. Nincsen csak

Istentől elvonatkoztatott értelme, hanem minden alkalommal az Isten áldásának, segítségének szó szerinti megtestesítője.

Hogyan kell elképzelni ezt a kenyeret, amit az ókori ember evett?

Kovászos tésztából készítették. Bizonyos szempontból a mai lángosnak felel meg. Lapos volt, kerek, és a kemence oldalán sütötték, mint még ma is az arabok. Kovászos volt, kivéve persze a páska idejében használtat, ami kovásztalan.

Ez az araboknál még ma is megvan?

Igen, állítólag ők mind a mai napig pontosan ugyanúgy csinálják, mint abban az időben.

Mi a helyzet a borral?

A bor az más ilyen szempontból, hisz a zsidóság a földművelést a honfoglalás után tanulta. Általában a bor szintén egyfajta kifejezője az áldásnak, sőt egy megnövelt áldásnak. Hiszen nem a szükségletekhez, hanem a szükségletek bőségéhez csatlakozik. Tehát ha már borhoz jut, akkor abban fokozott mértékben éli át Istennek áldását, a bőségben.

Az Úrvacsorára előretételeként aztán láthatjuk, hogy nincsen profán vacsora. A zsidóságnál minden étkezés szakrális jellegű. Imádsággal kezdik, imádkoznak közben. Az utolsó vacsora történetében is látszik, hogy a bor előtt milyen előírt imák voltak. Ebből is látszik, hogy nem pusztán materiálissal találkoztak, hanem benne az isteni áldással is. Az Úr Jézus szakrális értelmet ad ennek is.

„Füvet sarjasztasz az állatoknak, növényeket a földművelő embernek, hogy kenyeret termeljen a földből, és bort, ami felvidíti az ember szívét, és ragyogóbbá teszi arcát az olajnál, a kenyér pedig erősíti az ember szívét.” (Zsolt 104, 14-15)

MEDGYESSY LÁSZLÓ

POZITÍV „MÁSSÁG“, VAGY „MESSZE ESHET AZ ALMA A FÁTÓL.“

(Lukács Ev. 10: 38-42)

Újságcikkekben, előadásokban, beszélgetésekben gyakran felbukkan a „Mátság“ fogalma. Sokan ezt a szót, jogosan, pejoratív jelentéssel értelmezik. Azokra az egyénekre vagy csoportokra gondolnak, akik feltűnő beszéddel, kirívó ruházatkodással, polgárpukkasztó viselkedéssel feje tetjére állított értékrenddel szándékosan bosszantják, hergelik társadalmunkat, fittyet hányva annak történelmileg kialakult és konszenzussal elfogadott, normáira és szokásaira. Az ilyen, „feltűnési viselkedésben szenvedő“ egyénekre jól illik a negatív mátság ítéletes jelzője.

Van azonban a mátságnek egy másik, pozitív töltetű értelmezése is. Lehetnek olyan kiváló, előremutató tagjai egy közösségnek, amelyek tanítása, viselkedése, normarendszere nem követi a megszokott és sokszor megkövesedett konszenzust. Mátságuk bátor vállalása pillanatnyi zavart és felhördülést okozhat ugyan, de hosszú távon az élet igazolja őket, mert pozitív változásokat indítanak el, amelyek nélkül úgy egyéni, mint közösségi életünk beszükül és kiszárad. A pozitív Mátság felmutatása gyakran félreértést, szenvedést, sőt halált is jelenthet hordozóinak. A Szentírás ékes bizonyítást tesz a szent emberek és próféták hosszú soráról „akikre nem volt méltó a világ“ (Zsid 11,38) akik kortársaiktól elismerés helyett botránkozást, üldözést szenvedtek.

Mai igénkben, egy bátor nő, Mária pozitív mátságával nemcsak nővérét, Mártát, majd magát Jézust konfrontálta, hanem konfrontál minket is, sőt mindenkit, aki ezt az írást azóta olvassa. A történetben a hagyományos öszövetési, társadalmilag és vallásilag szigorúan előírt, női viselkedési modell ütközik egy szabad egyéniséggel, aki radikálisan elfordult a számára szűkre szabott szereptől. Máriának ezt a hagyományokat kihívó mátságát Jézus nem csak megdicsérte, de példának állította. A Megváltó ezzel egy teljesen új asszonyi életformát fémjelzett.

Mária és Márta két testvér volt, ugyanannak a fának két gyümölcse, teljesen hasonló nevelést kaphattak. A régi világ zsidó társadalma (akár csak ma) pontosan és szigorúan meghatározta a nők helyét úgy a családban, mint a közösségekben. Talán a legfontosabb követelmény az volt, hogy férjük legyen, és sok fiú gyermeket szüljenek. Sokrétű, kemény fizikai munka várt rájuk. Mindenben engedelmeskedni kellett uruknak mert hamar kezükbe nyomták a végzetes valólevelet!

Jól látható a szűkre szabott női viselkedés határa egy nagyszerű amerikai filmben. Barbara Streisand filmsztár egy múlt századi kis galíciai faluban a rabbi lányát alakította. A kitűnő képességű lány titokban apja minden teológiai könyvét elolvasta. Megérkezett egyszer ponyvás szeke-rén a könyvtáros. Kocsija egyik oldala a nőknek, a másik a férfiaknak volt kinyitva. Hangosan kínálgatta portékáját: „Szent könyvet a férfiaknak, képeskönyvet nőknek! Szent könyvet a férfiaknak, képeskönyvet nőknek! A rabbi lánya, a tudás utáni szomjúságában, megpróbált szent könyveket venni, de az árus felháborodottan zavarta vissza a női oldalra, a képeskönyvek közé. Így pironogta: „Mit értesz te ezekhez, nem neked való ez – te buta!“

Amikor Jézus belépett Mária és Márta házába Bethániában nagyon jól ismerte korának, társadalmának, vallásának pontos elvárásait a nemekkel kapcsolatban. Márta azonnal a belenevelt szerep szerint a konyhába vonult, és munkához látott. A vendégfogadás szabálya szerint egy tál étel is elég lett volna, de ő nyilvánvalóan túl teljesítette ezt. Biztosan jó szakácsnő volt, és imponálni akart a Mester előtt.

Most vessünk egy pillantást Máriára aki testvérétől radikálisan eltérő módon viselkedett. Nem ment ki a konyhába dolgozni, hanem letelepedett Jézus lábához – tanulni. Leült, hogy teológiát hallgasson a legjobb professzortól, Jézus Krisztustól. Intellektuális felkészültségé-

vel követni tudta a Mestert, és rövid idő alatt olyan értelmi és lelki kincseket kapott, amelyek, Jézus szerint, „nem vesznek el tőle soha“. Nem volt neki sem elég a nők számára kijelölt „képeskönyv“. Hite, intelligenciája többre vágyott, a „szent könyv“, a szent tudás után nyújtotta ki kezét.

Nővére, Márta ezalatt egyre dühösebben forgatta a konyhában a főzőkanalat. Hogy mer testvére ilyen felháborítóan viselkedni? Férfi vendéggel nem illik leülni és beszélgetni egy héber nőnek, az ő helye a konyhában van. Különben is, mit ért meg Mária a tudós vendég beszédéből? Csak naplopás, amit csinál! Miért akar ő „más“ lenni? A hagyományos női szerepben gondolkodó Márta nem tudta elviselni testvére szokatlan, szabad magatartását. Végül elhatározta, hogy megszegyeníti nővérét a vendég előtt, de úgy, hogy annak is jól megmondja a magáét. Ha olyan okos férfi, miért nem utasítja Máriát a „normális“ női viselkedésre? Durván Jézusra ripakodott: „Uram, nem törődöl azzal, hogy a testvérem magamra hagyott a szolgálatban? Mondd hát neki, hogy segítsen!“ Ez nagyfokú udvariatlanság volt egy zsörtölődő asszony szájából. Nem lett volna meglepő, ha ilyen vendégsértő beszédre Jézus elhagyta volna a házat.

Márta csípős megjegyzésére az Úr szelíden, de hatalmas tanítással válaszolt. „Márta. Márta, sok mindenért aggódol és nyugtalankodol, pedig kevésre van szükséged, valójában csak egyre. Mária a jó részt választotta, amelyet nem vehetnek el tőle.“ Krisztus nagyszerű példát mutat itt arra, hogy hogyan reagáljunk a minket ért durva, váratlan támadásokra. Nem dobta vissza a követ, hanem Márta haragja mögött az okokat kereste. Megdicsérte az asszonyt szorgalmáért: látom, tudom, hogy sokmindenért felelősséget érzel, de Mária a jó részt választotta, vagyis Márta követelését, hogy tanulás helyett küldje ki testvérét a konyhába dolgozni, Jézus elutasította.

A „jó rész“ nem volt más, mint Mária, és minden nő joga arra, hogy belső, elhívó másságuknak engedve az Evangéliumot szabadon tanulják és szolgálják. Jézus kiemelte azt is, hogy ez az új szabadság minden más hagyományos női szerepvállalásnál fontosabb. Lejárt a képeskönyvek ideje, a nőknek is joguk van a szent könyvekhez, a teológia, az isteni tudomány megismeréséhez.

Ne legyen félreértés! A Megváltó nem kicsi-

nyelte le Márta konyhaművészetét, hanem elismerte. De aláhúzta: ha az lesz csupán egy nő számára a legfontosabb életcél, akkor az a jó rész károsodására történhet. Vizsgálja meg azért mindenki, mi az, ami az ő életében fontosabb annál, amit „nem vehetnek el tőle“.

Külön figyelmet érdemel Jézus megjegyzése arról, hogy Mária maga választotta a jó részt. Olyan korban hangzott ez el, amikor a nők nem dönthettek életük kérdéseiben. Férjhezmenésig az apjuk tulajdonai voltak, majd a férj vagy a fiútestvér uralkodott felettük. Jézus tehát szakítva ezzel a tradícióval, elismerte, tiszteletbe tartotta Mária jogát, hogy ő maga szabadon dönthesse el, milyen normák szerint akar élni.

A két nővér ugyanannak a fának két gyümölcse volt. Márta a hagyományok pontos betartásával közel maradt az őt felnevelő fához. De Mária messze esett attól, mert bátran, a benne feszülő másság nyomására vállalta a szembe fordulást testvére, családja, közössége elvárásával.

De arra a kérdésre, hogy egy fán hogyan teremhetett két ilyen különböző gyümölcs – a Szentírás itt nem válaszol.

Rainer Maria Rilke

Advent

HAVAT TEREL A SZÉL AZ ERDŐN,
MINT PEHELY-NYÁJAT PÁSZTORA.
S NÉHÁNY FENYŐ MÁR ÉRZI SEJTŐN,
MIKÉNT LESZ ÁLDOTT-FÉNYŰ FA,
ÉS HALLGATÓZIK. SZŰZ UTAKRA
FESZÜL SOK ÁGA, TÚHEGYE, –
SZELET FOG –, KÉSZÜL, NŐ MAGASBA,
AZ EGYETLEN SZENT ÉJ FELE.

(Fodor András fordítása)

GÉR ANDRÁS LÁSZLÓ

EGY EMBER SZÜLETÉSE ÁLDÁS VAGY ÁTOK?

Melchior, a költő, kinek neve azt jelenti, hogy „fénykirályom“, írta e sorokat nekem:

„Az önazonosság kérdése létfontosságú. Ahhoz, hogy megismerjük Istent, magunkkal is tisztában kell lennünk. Önmagunk megismerésének egyik lépcsője az, amikor saját létezésünkre ráébredünk, és felfogjuk, miért vagyunk ebben a világban.

Pár évnek ezelőtte laktam együtt egy földimel. Mikor egy születésnap ünnepségből hazatért, leült velem szembe a kandalló elé, mélyen a lobogó tűzbe nézett, és megszólalt: „és ma is áldjuk az Isten nevét, hogy kedves gyermekünk, te húsz évvel ezelőtt családunkba születtél. Ez volt írva az üdvözlőlapon, melyet szülei adtak át az ünnepeltnek. Mélyen magamba néztem akkor ott; majd hazafelé eltöprengtem életemen. Megszűnt a világ körülöttem, és éreztem, megszűnt az idő is. Egyszerre éltem át a múltat és a jövőt. Minden emlékem egyszerre élt elevenen gondolataimban.

Mikor ebbe a világba jöttem, úgy érzem, nem várt senki. Fogantatásomkor szüleim a legnagyobb boldogságban voltak, frissen házasodva a jövőt tervezték. A jövőt, melyben helye van egy közös gyermeknek, aki továbbviszi a vért, továbbviszi a nevet, akiben minden vágy és terv beteljesülhet. Aki pecsét lesz a házasságon, aki az örököse lehet mindannak, ami akkor abban a pillanatban egyesült.

Nem sok, egy félév eltelt, és súlyos problémák és nehézségek, az emberi bűn és a világ kaotikussága úgy alakította életüket, hogy csupán énmiattam talán, de nem váltak külön. Mire pedig megszülettem, már talán el is volt rendezve, hogy felbomlik az Isten színe előtt tett fogadalom, és véget ér ez a házasság. Elromlott, véget ért – tévedés volt, vak remény talán. Mire megszülettem, már nem várt senki, már fölösleges lettem, sőt, bűnné és átokká váltam.

En lettem volna a jövőendő záloga, és a múlt keserű emléktáblája lettem. Vagy talán egy vádirat az emberiség és a holt házasság tagjai ellen.

Olyan volt az egész, mintha „messiásnak“ vártak volna. A megszabadítónak, s a reménylett örökösnek. Minden remény és boldogság, a később eltévedt szeretet gyermekének. Ehelyett „vádoló“ lettem, mert létem vádolja őket, vádolja a hibáért és vádolja őket, emlékezteti a boldogtalanságra és az eltévelyedettségre.

Tükör lettem – mert minden gyermek tükör, illetve jel. Tükrözöm szüleim életét, reményeit, hitét. Jelnek érkeztem, olyanak, aki mint a kővé meredt lelkiismeret, soha ki nem oltható, és mindig fennen hirdeti, hogy mit rontottak el.

Nem értem, minek kellett hát megszületnem. Keserű szavak ezek, így, ennyi év belső önvád és szenvedés után is. A múlt bűneinek súlya mint az ostor vége, rajtam csattant. Az én felsebzett lelkemen. Hogy nem találom a helyem, hogy nem érzem, nekem élnem kell, hogy nem érzem, áldásnak jöttem ebbe a világba. De egyszermind én fogom az ostort, és szüleim felé csapom, minden egyes pillanatban, amikor engem látnak, rám gondolnak.

Szívem keserősége átcsapott az évek során – hisz ismersz – az egész emberiség vádolásába. És átcsapott létem blaszfémiába. Isten csúfja és csúfolója lettem. S ahogy életemben egyre több emberrel kerültem kapcsolatba, és érzem, nem mulandó hatást gyakoroltam rájuk, félek, inkább, hogy a pokolnak nevezett örökké tartó állapotba sodortam őket magammal, mintsem, hogy menekvést nyújtottam volna nekik.

„Messiásnak“ vártak, és „Vádlónak“, „a károhozat gyermekének“ születtem.

De vajon, tényleg ilyen sorsszerű lenne az emberi lét? Vajon tényleg én lennék a halál, mint a bűn zsoldja? Vajon az emberek, kik engem e világba hoztak, végtelenen átkot hoztak a világba? Az életük csak annyi volna, hogy megszülettek, engem létrehozta, majd bűnüket nap, mint nap fejükre olvasva nyomorultul elenyésznek majd a sírgödörben?

Szerintem ez nem lehetséges. Az élet ennél sokkal több! Időknek előtte alkottattunk, és időknél végeztével kerülünk végső nyughe-

lyünkre, melyet némelyek e világban Mennynek és Pokolnak neveznek. És az élet, melybe beleszülettem, fordulhat. A nagy bűnök, a vád-jaim megfordulhatnak, és igenis, szüleimnek és az embereknek, akikre hatással vagyok, én lehetek a fordulópont. Minden képes egyetlen pontban megfordulni és helyreállni. Ez a pont bennem van, egzisztenciám mélyén.

Mert habár tükör vagyok és jel; egyben üveg-lencse is, én határozom meg, hogy átkot vagy áldást mértek az emberiségre, a világra, maguk-ra. Értelmezési tartományát szüleim léte és tettei bennem alakulnak. Én határozom meg. Ahol az én passzív én, miként a görcső lencséi is passzívok, mégis ők határozzák meg, mit lát a kíváncsi szem, aki az apró dolgokat tanulmányozza.

Így az amúgy is emberen túlinak tűnő teher még nagyobb lesz, mert születésem tényének súlya rengeteg ember életének értelmét határozhatja meg. Keserű szívvel, de ezeket állapítottam meg.

Mekkora árat fizetnek értem az emberek, akikkel kapcsolatba léptem? Felfogni nem tudom, és rettegek a választól. Mert ehhez felül kell kerekednem önmagamon, túl kell lépnem sors szabta kelepccém rácsain.“ (Nézd meg a Lk 6:37-t, kedves barátom! – Melchior)

...

De, tudod, bevallom, nem volt kedves földi lakótársam, mert én magam vagyok, aki nem tudom, átoknak vagy áldásnak születtem ebbe a világba.

Egy gyermek a világban jel. Jel és tükör. Jelzi a világ és az emberek változásait, s tükrözi szülei életét. Hogy „messiásnak“ vagy „vádlnak“ érkezik „családjába“, környezetébe; hogy léte áldás vagy átok lesz a világon – végre kimondhatom! – nem a születésen múlik, nem ott dől el. Hanem egész földi pályafutása értelmének egyik fő aspektusa ez.“

Melchior barátom, ne aggódj! Az, hogy áldássá leszel, vagy átokká, nem a te kezében van. Olyasvalaki kezében, aki bármilyen rosszat képes jóra fordítani, és akit, mikor e világba érkezett, számkivetés és gyilkosságsorozat köszöntött. Életére törtek, mihelyst megtudták, hogy van. És mégis, mindannyiunkért bemutatta az engesztelő áldozatot. A te életed is ilyen engesztelő áldozat; de csakis, ha őt hívod segítségül.

Az, hogy áldás vagy átok lesz-e egy gyermek majdan, az Úr kegyelméből van, nem emberi kezekben.

BÓDIS TÍMEA
SZÜLETÉS

Látszatra ez az este is ugyanolyan volt, mint az előzőek. A népszámlálás kihirdetése óta folyamatosan hangos nyüzsgés zavarta meg a városka csendes életét. A keskeny kis kitaposott utakon naplemente után az emberek már kétségbeesett harcot vívtak a még szabad szálláshelyekért, az agyonhajszolt szamarak siralmas hangja sikításként hatolt az éjszakába, amikor egyik-másik jószág gyöngye lába megcsúszott a sártól fényesre csiszolt kődarabokon. A mindenre elszánt kereskedők és ócskások még az esti órák sűrű tömegében is megpróbálták figyelmet szerezni maguknak. Egy egyszerű, messzi földről származó idegen talán a teljes fejtelenséget látta volna ezekben a percekben Betlehem utcáin, de Náráb, Bétob fia az egyik döngölt ház padlóján csak legyintett a bejáratot eltakaró ponyva mögötti zsongásra, felemelte őszülő fejét, és szürkés keffije szélébe törölte maszatos száját, jelezve ezzel asszonyának, hogy végzett a vacsorával. Jól kihúzta magát, és hatalmasat sóhajtott, hogy ezzel magára vonja a többiek figyelmét, de aztán nem mozdult, mert látta, a figyelemfelkeltése egyelőre reménytelen. A többiek még javában ettek. Rég volt ilyen lakoma a ház padlóján, Náráb jól tudta, felesége a vendégek kedvéért készített ilyen ízes húsvévest. A kis szobát halványan világította meg a tűz fénye, de így is látni lehetett az étkezők arcát. A lakmározó körben egyedül az öreg, beteges Sára nem foglalt helyet, ő a tűz mellett ülve kecsketejet melegített. Köpenye foltos volt, szeme majdnem világtalan, nem vette észre, korszója ereszt.

A habzsoló Gézer, ez a lázadózó fiú, miközben szája tele volt a többiek elől elcsalt falatokkal, oldalra pillantott, és meglátta nagyanyja ügyetlenségét.

„Vén szerencsétlenség. Pazarolja itt a drága tejet. Nem sokáig húzza már, csak az ételt fogyasztja, semmire sem jó!” – gondolta.

Am Gézer tekintete ekkor hirtelen találkozott csendesen elnéző és megbocsátó apjával, azonnal el is szégyellte magát elhamarkodott gondolatai miatt.

Nem sokkal később kiáltás hallatszott a ponyva túloldaláról, amely Nárábot, a ház urát szólí-

totta fel vacsora utáni kellemes elmélázásából, így a családfő felállt, és elhúzta a szövetet, hogy láthassa az idegen arcát.

A széltől átfagyott férfi fiatal volt, szemében az éberség és az aggodalom tüze égett. Látszott, hosszú utat tett meg aznap, valószínűleg kevés étellel a gomyrában.

- Nyilván szállást keresel éjjelre – kezdte meg a beszélgetést a gazda, de mire az idegen válaszolhatott volna, az idős pásztor arca elkomorult. Ekkor vette csak észre a kicsit hátrébb, számráhton gubbasztó, állapotos lányt.

- Hát, – nézett végig népes vendégseregén Náráb, akik már lassan befejezték az evést, és mindegyikük keresni kezdte nyughelyét – láthatjátok, sajnos tele a ház. Sajnálom, nem segíthetek.

Azzal szomorú mosoly jelent meg az arcán, tudta, hogy önzően cselekedett, és köszönés nélkül hagyta visszahullni a vastag szőtestet az alacsony bejárat elé, így már nem láthatta a csüggedt vándor szemébe touló könnyeket, amikor fiatal feleségére nézett.

- Hiszen egy hely még lett volna! – suttogta a pásztor fülébe a bátyja, Nirrót, amikor ideges öccse a karám felé tartott. – A fiad elalhat a szalmán! Ez a pár pedig elfért volna Gézer fekhelyén!

- Nem érdekel! – kiáltotta Náráb, szinte üvöltve, hogy elhallgattassa lelkiismeretét. Ahol álltak, onnan éppen feleségére, Magdolnára látott. Az asszony éppen lassan, óvatosan próbált felemelkedni a tűz mellől, de már neheze ésett. Talán csak órái voltak a szülésig.

- Itt nem fért volna el ma éjjel még egy csecsemő. – vont a össze szemöldökét a pásztor, majd otthagya bátyját a karámban, hiszen újabb vendég szólt az utca felől.

A következő órában megegyeztek, gazdára talált Gézer fekhelye, akit így a szalmára száműztek, duzzogott is miatta, pedig valójában nem bánta annyira. Mivel a ház immár tele volt, Nárábot már nem is zaklatták a korábban törtétek, de azért remélte, a fiatal kismama és ura szintén talált nyugodalmat a tömött városban.

Az éj lassan beterített mindent. A ház

vendégei idegesen fészkelődtek, egymást szidalmazták a csend hiányáért, pedig valójában Magdolna fojtott vajúdása zavart mindenkit. Az asszony nehezen viselte a szurkálódást, de mint általában, csendesesen túrt. Nem egy gyermeket hozott már világra, szenvedése a sarokban nem számított különleges dolognak errefelé. Ugyan bánta, hogy leendő gyermeke éppen ezeket a heteket választotta születésének, amikor a vendégek mellett szükség lenne a ház asszonyának dolgos kezére, de szörnyű érzése támadt, amikor olykor-olykor suttogva-nyöszörögve még meg nem született csecsemőjét szidta mindenért. Ráadásul azt is bánta, hogy mivel kevés odafigyelést kapott, ezt el kellett nyomnia magában valahogy, és az utóbbi napokban folyamatosan megdézsmálta családtagjai vacsoraadagját. Éles görcseinél azonban ekkor már semmi sem nyomott nagyobb súlyt testére és lelkére. Az egy pillanatig sem fordult meg a fejében, hogy ez lopás lenne, ő csak elvette, ami az övé volt, a megérdemelt gondoskodást.

Amikor a Nap már hosszabb ideje lebukott, a vendégek elaludtak, a nagymama ültében előre görnyedt, és Magdolna elszenderült rövid időre, Gézer álmatlanul fekvé a szalmán hallotta, amint apja és nagybátyja kihajtja a kis nyájat, és azok a város határán a többi pásztor juhával egyesülve megindulnak a betlehemi mezőkre.

Ekkorra a kis család minden tagja elaltatta hosszabb ideje makacskodó lelkiismeret-furdalását, hiszen az éjszaka nyugalmat bocsátott egymás és a körülmények iránt táplált feszültségeikre, és álmukban megerősödtek abban, valójában mennyire szeretik is egymást.

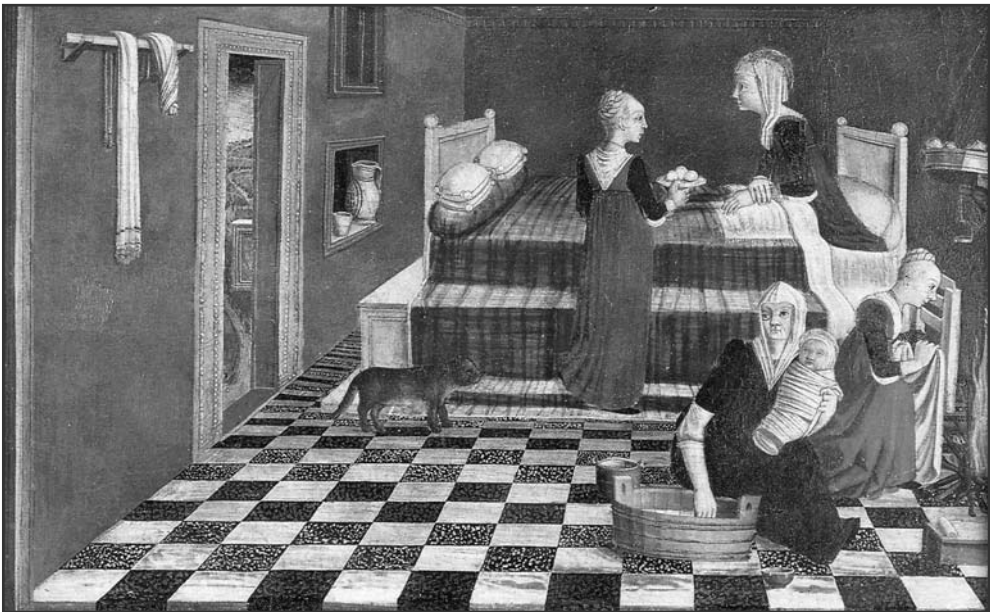
Késő volt, a kecskeszőrös öregek kumbereinek susogását csak ilyenkor lehetett behallani, amikor az utca zaja már elült.

Abban az órában, amikor az ég kitisztult és minden megnyugodott, Gézert és zaklatott érzelmeit is elnyomta az álom. Pirkadat előtt félálomban még megállapította, apja nem tért haza az éjjel, ez különös volt. Hová mehetett és ki hívhatta magához a betlehemi pásztorokat ilyen későn?

De a fiút ez még nem készítette felkelésre. Fordult egyet és tovább aludt abban a tudatban, hogy látszatra ez az este is ugyanolyan volt, mint az előzőek.

...

Hiszen csak kevesen tudták, hogy akkorra már, nem sok házzal arrébb, egy koszos kis istállóban, a földön, állatok között, megszületett Valaki, hogy erős kezével eltörölje az összes elfojtott szenvedésünket, vétkes szavainkat, gondolatainkat, tetteinket és zaklatottságunkat – hogy megváltsa a világot.

Itáliai iskola, 15. század: Mária születése.

Anna az ágyban ül, míg a bepólyázott Máriát egy bábaasszony mosdatja.

SZANYI FERENC

TEOLÓGUSNAPOK

A teológusok a teológián nemcsak elméletekkel és paragrafusokkal vannak körülvéve, hanem a gyakorlatra is nagy hangsúlyt fektetnek. A krisztusi parancsot – „menjete el és tegyetek tanítvánnyá minden népeket” – minden hétvégén igyekeznek szem előtt tartani. Ezért hétvégenként útra kelnek és elmennek egy-egy gyülekezetbe szolgálni, hirdetni Isten ígését, vigasztalni, bátorítani, reményt adni. Mindezt Isten iránti hálából és emberek iránti szeretetből teszik, mert csak így lehet szolgálni. Ez kell, hogy legyen az alapja, valamint Krisztus szava: „nem azért jöttem, hogy nekem szolgáljanak, hanem hogy én szolgáljak másoknak.”

Ebben a tudatban, és vágygal a szívekben, minden egyes hétvégén ellátogattunk egy-egy gyülekezetbe. Álljon most itt azoknak a helyeknek a nevei, ahova Isten kegyelméből elmehettünk, és szolgálhattunk. Egy-egy útról rövidebben, ill. hosszabban lesznek úti beszámolók.

2007. szeptember 2-9. Kőrös, Berzéte, Jólész, Rudna (Felvidék, építőtábor Rudnán és hétvégi teológusnap)

2007. október 7. Szomód

Dél előtt és délután is szolgáltunk a gyülekezetben. Reggel Dr. Szűcs Ferenc prof. végezte az igehirdetés szolgálatát, majd a teológusok szolgáltak a gyülekezet közösségében: énekekkel, verssel, október 6-i megemlékezéssel, teológus életünk bemutatásával. Ezután családok látták vendégül a teológia küldöttségét.

Délután egy rövid áhítattal és a teológia életének képes bemutatása következett. Ez egy kötetlenebb hangulatú összejövetel volt, mely sok énekléssel volt színesítve. Majd dialógus folyt a teológus küldöttség és a gyülekezet tagjai között.

Az alkalom után pedig meglátogattuk, a községben éppen zajló fúvószenesi fesztivált.

Egy áldott szolgálaton vagyunk túl, amelyért SOLI DEO GLORIA!

A gyülekezet szívesen fogadott bennünket és áldáskívánását küldi a teológia, teológusok életére, szolgálatára.

A lelkész, Kuti József személyes üzenete: „Az én koromban is voltak teológusnapok, és nagyon szerettem ezekre járni. Igaz, akkor nem volt még ilyen sok, de nagy örömmel mentünk erre, mert ezeken az alkalmakon mi is gazdagodtunk és épültünk. Kívánom, hogy menjete ezekre. Isten áldása legyen a szolgálatotokon.”

2007. október 7. Tata

Dél előtt szolgáltunk a gyülekezetben, mely egyben keresztelési alkalom is volt. Dr. Németh Dávid prof. végezte az igehirdetés szolgálatát. Majd a teológusok szolgáltak a gyülekezet közösségében: énekekkel, teológus életünk bemutatásával, személyes bizonyoságtétellel.

A gyülekezet áldáskívánását küldi a teológia, teológusok életére, szolgálatára.

A lelkész, Dr. Márkus Mihály püspök úr személyes üzenete: „A teológusok figyelmébe ajánlom, október 6-tal kapcsolatban Bodoki Richárd Jövevények és vándorok c. könyvét, melyben megtalálható annak a temetési prédikációnak a teljes szövege, mely Haynau temetésén hangzott el, tudniillik református volt és református lelkész temette.”

Idézte még az alapigét, meg az akkori eseményekről mondott néhány szót. Pl.: „Haynau ápolta az ökumenikus kapcsolatokat. Tudniillik az első két ember, akit kivégeztetett a megtorlások idején, egy római katolikus és protestáns lelkész volt...”

Ő is áldáskívánását küldi a teológus-ifjúság életére, szolgálatára.

2007. október 12-14. Nürnberg
(Németország, magyar nyelvű gyülekezet)

Ezen a hétvégén a Nürnbergi Magyar Református Gyülekezetet látogattuk meg. Pénteken hajnalban indultunk Budapestről, délután érkezünk meg Németországba. Unterschwaningenben egy finom ebéddel vártak bennünket. Ez a település Nürnbergtől délre helyezkedik el, kb. 60 km-re.

Nürnbergbe megérkezve, két csoportba osztottak minket: a lányok Nürnbergben, a fiúk Erlangenben voltak elszállásolva. A lányok özv. Lázár Csabáné Enikő tiszteletes asszonytól aludtak, a fiúk pedig Salánki Tibor gondnok úrnál. Azt kell tudni a gondnok úrról, hogy az ősei Kárpátaljáról származnak, és 1982-ben ő alapította a gyülekezetet, a szétszóródott magyarságból. A feleségével, Erzsike néniével, mindenüket hátrahagyva, a kommunista rezsim elől menekülve, 1974-ben hagyták el hazájukat, de nem végleg... Amint lehetőség nyílt, többször is visszajöttek, még a rezsim idejében, vállalva minden kockázatot. Az évek során pedig lehetőségeikhez mérten, karöltve a helyi német református gyülekezettel, támogatást nyújtottak az árvíz sújtotta Kárpátaljának, támogatnak több erdélyi református gyülekezetet, és több helyre adtak segítséget, ahol Ágoston Sándor Alapítványunk is kifejti tevékenységét.

A találkozásokból, beszélgetésekből az derült ki számomra, hogy „az ember hazát cserélhet, de szívet nem“. Ők örökre magyarok maradtak, de Isten így sokkal nagyobb segítséget tud nyújtani általuk, ahol arra szükség van, mintha itthon maradtak volna. Valamint hatalmát is megmutatta így, hogy még a történelem harcai, hatalmai sem nagyobbak Nála, és hogy az ő tervei bölcssek. Valamint megmutatta azt is, hogy mit jelent az összefogás és testvéri közösség ereje.

Szombaton egész nap kirándultunk. Előbb megnéztük Erlangen városát, mely egy hugenotta város. Egy ebédet követően pedig Nürnberg utcáit jártuk az Óvárosban, a régi városfalon belül. Gyönyörű és lenyűgöző volt a látvány, az időjárás pedig fantasztikus volt, igazi őszi időjárás fogadott bennünket. Nürnberget a háborúban szinte a földdel egyenlővé tették, de mégis voltak olyanok, ebben a sötét időkből, akik úgy gondolták, hogy érdemes előről kezdeni; és mindent eredeti állapotába helyeztek vissza. Elgondolkodtam ezen, és arra a következtetésre jutottam, hogy micsoda optimizmusuk volt ezeknek az embereknek, akik ennyi viszontagság, harc, pusztítás után is mertek újra építeni mindent. A legmegdöbbentőbb az volt, hogy nem nézték az addigiakat, mi lesz, ha jön egy harmadik világháború, egy újabb bombázás, hanem a jövőt látták, volt jövőképük. Ezt kellene megtanulnunk és szerintem ez a legfontosabb üzenete ennek a városnak, lakóinak.

Vasárnap délelőtt pedig egy olyan helyre mentünk el, amely után az ember csak azt a kérdést tudja feltenni, hogy miért. Adolf Hitler egyik főhadiszállása Nürnbergben volt, és ezt néztük meg – szörnyű volt a látvány, mintha ott részesei lettünk volna a világtörténelemnek, és a sok értelmetlen gyilkolásnak. Nehéz leírni, és még nehezebb ott állni, és belegondolni is. Ez a hely a Wiermaschiren Platz volt.

Délután pedig Istentiszteleten szolgáltunk a Gyülekezet közösségében. Áldott volt ez a hétvége és a szolgálat is. A Gyülekezet közössége visszavár minket, és bármikor szívesen fogadnak.

2007. november 2-4. Beregrákos
(Kárpátalja)

2007. november 8-11. Pilisi evangelizációs esték

2007. november 11. Hálaadó Istentisztelet Rudnán, a 100 éves református templom felújításának alkalmából

2007. november 16-18. Léva (Felvidék, gimnáziumi csendesnap és teológus-hétvége)

2007. november 23. Baracska (börtön)

2007. december 2. Ócsa

2007. december 9. Helvécia, Ballószög

Ezen kívül szolgáltunk még evangelizációs estéken, Százhalombattán és Mátyásföldön.

Alapítványi támogatással segélyt juttatunk a tusnádfürdői gyermekotthonba (Székelyföld).

Valamint a steinaui hittanos napon vettünk még részt, melyen megemlékeztek a magyar származású Szent Erzsébetről is (Steinau, Németország).

MINDEN ELVÉGZETT SZOLGÁLATÉRT ISTENNEK
LEGYEN HÁLA. KÖSZÖNJÜK A GYÜLEKEZETEK,
TESTVÉREK IMÁDSÁGAI ÉS TÁMOGATÁSAIT.

AJÁNDÉK

KOSZTOLÁNYI
DEZSÓ

Aranyvirgácsot, vörös ördögöt és ezüstcukorkát veszek egy öt éves kisleánynak. A cukrászdában, ahol ezen az ünnepen szorongok, velem együtt egész tömeg várakozik. Miniszteri tanácsos és kis pesztonka, grófné és vargainas egymás mellett. Mindegyik vásárolni akar, s adni, adni.

Nézegetem őket. Feltűnik, hogy milyen áhítatosak, boldogok valamennyien. Mintha az a szándék, hogy visznek valamit valakinek, máris kielégítette volna őket. Nem türelmetlenkednek, nem tolakszanak. Szemükben előre az ünnep lángja tündöklök föl, az öröm visszfénye. Belefeledkeznek az ácsorgásba. Senki se siet. Ott állanak a pogány-keresztény emlékek között, s szemlélik az évezredek során elcsenevészsedett és megszelídült jelképeket, a kegyesen bearanyozott vesszőnyalábokat, a pokolvörös hártypapírba csomagolt édességeket, melyek még a germán hitregéből maradtak itt, s földi létünk legnagyobb kérdéseire emlékeztetnek bennünket, a bűnre és bűnhődésre, az erényre és jutalomra. Tűnődve válogatnak közülük. Gondolatban szeretnék elvinni

az egész cukrászdát kedveseiknek. Ez a megindult és csöndes embercsoport egy másik embercsoportot idéz eszembe, az estélyi ruhás hölgyeket és frakkos urakat, akik előkelő kerti ünnepélyek tortákkal, pástétomokkal rakott asztalait rohamozzák meg, hogy mennél előbb érkezzenek oda, mert ezek nem adni akarnak, hanem kapni, kapni.

Vajon melyik is a nagyobb boldogság? Az őseibert úgy képzeljük el, hogy ragadozó volt, s csak a birtoklásban találta meg barbár örömét. De ez nyilván tévedés. Ma is ismerjük a vadnépeket, melyek hajlam, műveltség, lelkiállapot tekintetében egy szinten mozognak a hajdani őseimmel. Ezek pedig nem ilyenek. A kutatók, akik náluk jártak, azt vallják, hogy egyik legnagyobb – mindennapos – szenvedélyük az ajándékozás. Így például a pápuák csak azért termesztik burgonyájukat, hogy odaadják másoknak. Gyűjtenék is kagylót, gyöngyöt, de hatalmukat nem a birtoklásban érzik, hanem az adakozásban. Amint Róheim Géza elmésen és talpraesetten mondja: „Apró ajándékokkal ingerlik egymást.” Tulajdonuk voltaképp mozgó holmi. Amijük van, azt állandóan csereberélik. Kis ajándékot adnak, s titokban nagyobbat remélnék helyette: szeretetet.

Bizonyára mi is az őseimbek ivadékai vagyunk. Szeretünk kapni, de adni talán még inkább. Csak nagyon kevesen vannak, akik vérmérsékletük szerint teljesen beérik a kapás örömeivel. A kapás valaminek az ígérete és kezdete. Van-e olyan kincs és gazdagság, mely ne volna a maga valóságában siralmas szegénység ahhoz képest, amit csak remélünk?

Álmodozásomból a cukrász rezzent föl, aki az iránt érdeklődik, mit vásárolok. Megveszem az aranyvirgácsot, a vörös ördögöt és az ezüstcukorkát. De még mindig sokáig időzöm a cukrászdában. A többiek is, akik már csomagjukat ott szorongatják hónuk alatt. Élvezik a pillanatot. Ez az igazi ünnep. Amikor kimegyünk az utcára, szinte sajnáljuk azokat, akik csak kapni fognak.

MEDGYESSY LÁSZLÓ

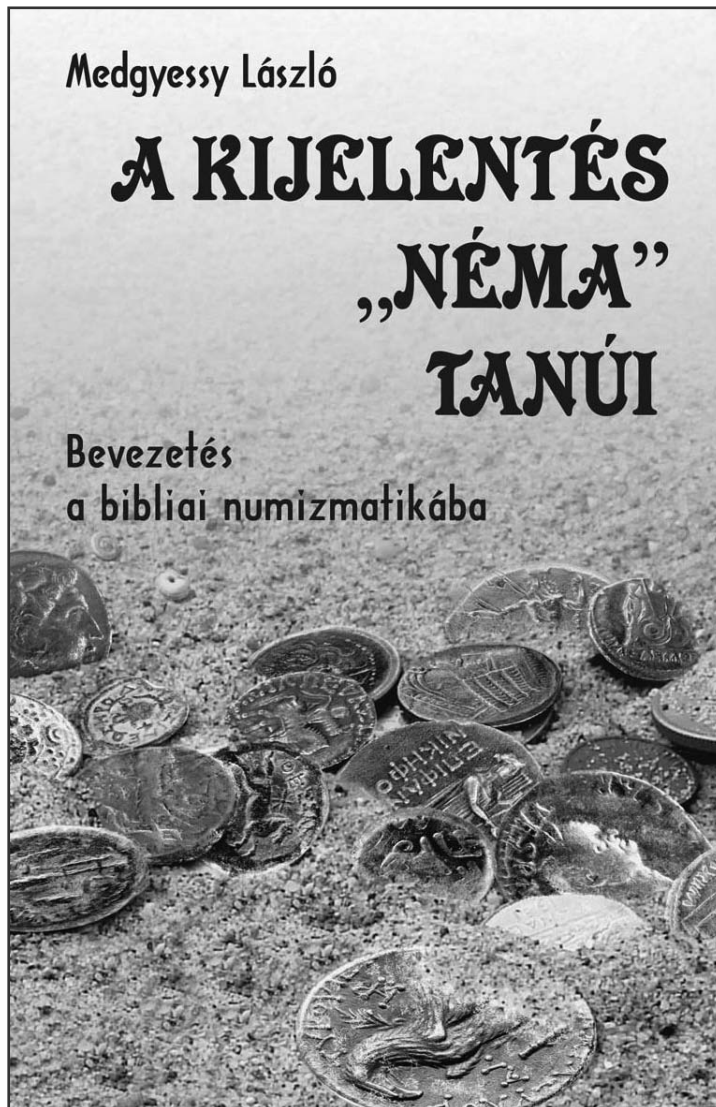
A KIJELENTÉS „NÉMA” TANÚI BEVEZETÉS A BIBLIAI NUMIZMATIKÁBA

Medgyessy László, A kijelentés „néma” tanúi – bevezetés a bibliai numizmatikába.

Szerzői kiadás, 2007. Keményborítású, 256 oldal + 8 oldal színes melléklet.

Eladási ára: 1700.- Ft/példány. Kedvezményes ár (diákigazolvánnyal): 900.- Ft/példány.

Megrendelhető postai utánvétellel, cím: Medgyessy László, 109xxx Nyári Pál u. 4.??????

A NUMIZMATIKA FELADATA: A „NÉMA TANÚK“ MEGSZÓLALTATÁSA.

A kijelentés „néma“ tanúi című könyv röviden bemutatja az érdeklődőknek a bibliai numizmatika (éremtan) sajátos tudományát. Elsősorban a Bibliát olvasók számára készült azzal a céllal, hogy segítse a Szentírás jobb megértését. De hasznos lehet azoknak is, akik a Közel-Kelet, a Szentföld vagy a Római Birodalom történetét szeretnék egy új szemszögből megismerni. Ez a sok tekintetben úttörő munka nem tudományos dolgozat, hanem ismeretterjesztő írás egy olyan témáról, amely eddig a magyar olvasók számára csak idegen nyelveken volt elérhető. A szerző autodidakta numizmatikus.

A tanulmány megismerteti az ókori pénzverést az azzal járó problémákkal együtt. Bepillantást enged a pénzváltók és az adószedők világába, elvezet a piacra, ahol összeveti az árakat a jövedelmekkel. Továbbá segít a Szentföld lakói által használt sokféle pénz közötti eligazodásban. Ezek után százhuszonöt érme illusztrációjával időszámításunk első századába, Pál apostol útjain érintett városokba kalauzol, végül Jézus és a pénz gyakran vitatott kapcsolatának kérdéseit vizsgálja meg.

Az első tizenöt érme háttérinformációt ad Jézus koráról, Nagy Sándortól kezdve a bethlehemi csillagig. A könyv fontos része a heródesi dinasztia tucatnyi pénze, hiszen a keresztyén hit szerint uralkodásuk alatt született, szolgált, meghalt és feltámadott Isten Fia. Ezt követik a császárok és a palesztinai római helytartók, közöttük Poncius Pilátus érméi. A gyűjteménynek ez a része a jeruzsálemi templomadó, az első zsidó lázadás és a római győzelmet hirdető pénzek bemutatásával végződik.

A könyv második felében Pál apostol három miszsiói útján meglátogatott, csaknem negyven helységet ismerheti meg az olvasó. Az Apostolok Cselekedeteiről írott bibliai könyvben említett minden állomásról vannak adatok, akár vert saját pénzt, akár nem. Utána a Biblia utolsó iratában, a Jelenésekről szóló könyv hét gyülekezetének városaiból található numizmatikai emlékek. Végezetül pedig Dekapolisz (Tízváros) és Arábia Provincia helységeinek pénzeit mutatja be.

Befejezésül köszönet Annak, akit e pénzek láttak és hallottak, Akiről bizonytságot tettek.

Dr. Medgyessy László
Budapest, 2007

„Bibliai numizmatikáról akkor beszélhetünk, ha az nem független szakterületként, öncélú kuriózumként, hanem a teológia egyik segédtudományaként működik. Ez azt jelenti, hogy nem szabad sajátos eredményeit elválasztani a Szentírás egészétől, hanem integrálni kell a teológia mondanivalójával. Bátran kimondhatjuk: a keresztyén teológia művelőjének szüksége van a bibliai numizmatikára.“

(...)

„Igen gazdag e szaktudomány kutatási területe, ami a Római Birodalom gyarmatosító és pénzpolitikája közötti összefüggésnek is köszönhető. Róma, az arany és ezüst érmék előállítását csak a birodalmi verdéknek engedélyezte. Ezeket a császár képével, címeivel és római felségjelekkel látták el. Nagyságuk, minőségük, értékük Róma elsőbbségét hirdette. A gyenge minőségű, alacsony értékű bronz aprópénzekről azonban ezernyi helyi verde gondoskodhatott. Szabad kezet kaptak arra, hogy a kötelező császárféj után a helyi istenséget, templomát, mitológiai vagy egykor ott élt hírességet

tegyék a pénzre. A helyi verdék magas számát jól illusztrálja a Pál apostol három missziói útján érintett csaknem negyven helység, amelyek közül csak egyben, a makedóniai Apollónia kisvárosban nem vertek pénzt, a többiben mind.“

(...)

„A bibliai numizmatika egyik fontos kutatási területe az adott korban használt pénzek vásárlóértékének, valamint a munkabérek nagyságának a megállapítása. A következő példákból jól érzékelhetők a viszonyítási arányok:

- Hillél Rabbi tanítói fizetése az általa alapított iskolától: 1/2 dénár volt naponta.
- Egy betegápolóé pedig 2 dénár, mint a samaritánus fizetése a fogadósnak.
- Egy munkás, pl. szőlőmunkás napi 1 dénárt keresett.
- Egy római légiós katona zsoldja szintén 1 dénár volt naponta.
- 1 vekni kenyér: 16 prutot volt;
- 100 nagy amfóra bor pedig 20 arany aureus. Ezáltal érzékelhetjük, hogy a kánai esküvőn anyagokban is mérve milyen értékes ajándékot adott Jézus;
- 1 amfora finom galileai olaj: 1 dragma volt;
- 1 ebéd a fogadóban, amely tartalmazott egy tál lencsét, két darab húst, 2 pohár bort, és kenyeret mindössze: 16 prutot volt. (Jákob nagyon olcsón szerezte meg Ézsau jogát, akinek lencsét és kenyeret adott, ám húst nem).
- 1 ökör ára: 100 dénár, azaz egy munkás, vagy egy légiós katona 100 napi bére;
- 1 borjú: 20 dénárba, míg egy bárány: 4 dénárba került;
- a 4-5 évig tartó alsó- és felsőruha összesen 4 dénár volt;
- az imasál: 10-20 dénár;
- a főpapi palást pedig igazi luxuscikk: 10-20 ezer dénár volt az ára (ennek őrét maga a császár nevezte ki).“

(...)

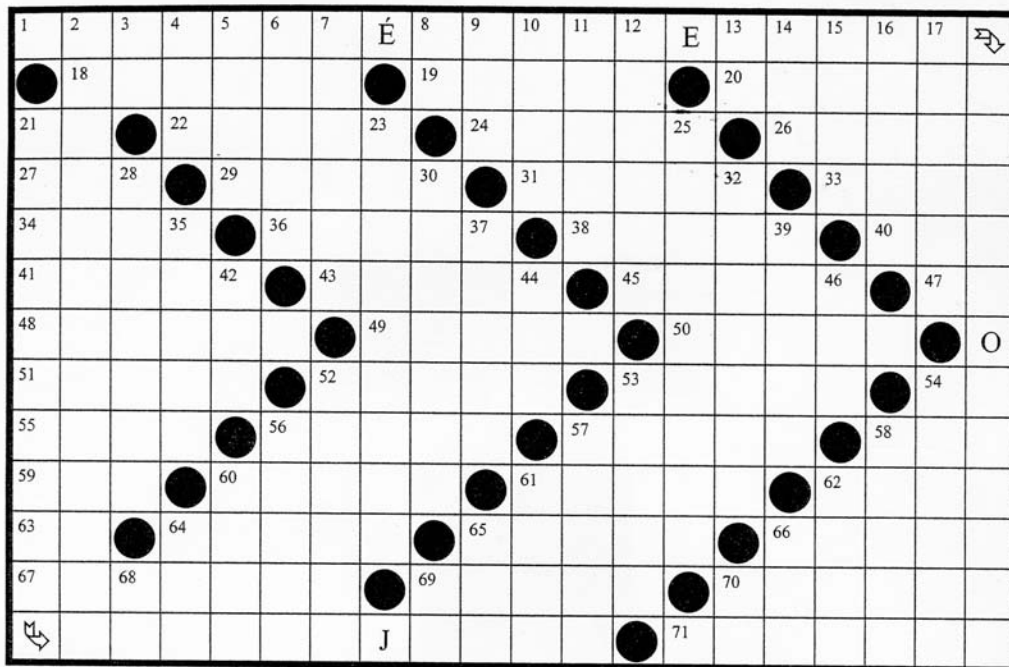
„Jézus tanítványainak ismertetőjele, hogy igyekeznek mindenben a Mestert követni, tanításait megtartani, cselekedeteit utánozni. Az imitatio Christi, a hozzá való hasonlóság gyakorlása az őt követő ember életének minden területére kiterjed. Nem lehetnek „fehér foltok“, bizonyos helyek, idők vagy tárgyak, amelyek kívül esnek Jézus értékrendszerén. Ilyen potenciálisan fehér folt sok keresztyén esetében a pénzhez való viszony. Az egyházak keveset tanítottak erről. Magukra hagyták híveiket az egyháztörténetben látható két alapvetően ellentmondó modell között: Assiszi Szent Ferenc teljes szegénysége és a reneszánsz pápák végtelen dőzsölése között. Arra pedig, hogy mi volt Jézus tanítása a pénzről, vagy nem volt magyarázat, vagy leegyszerűsített válaszok születtek.

Könnyebb Jézust mint Isten fiát, mint spirituális jelenséget felmutatni a szószéken, aki a földi élet gondjai felett volt, mint azt a Mestert, aki két lábbal állt kora politikai, gazdasági, szociális valóságának talaján.

Ennek a kérdésnek szisztematikus bibliai vizsgálata korunkban is hiányzik. Modern életünk kihívásai között kevés az útmutatás. Például fogyasztói társadalmunk egyik rákfenéje az eladósodás, ami egyenes következménye a pénz felelős vagy felelőtlen kezelésének. De erről és az ezzel összefüggő kérdésekről az egyházak – kevés kivétellel – hallgatnak, pedig a Szentírás az élet minden területén megszólít, minden egyéni és társadalmi problémára nézve van mondanivalója. Jézus életének és szolgálatának jobb ismeretével válaszokat kaphatunk olyan gyakorlati dilemmákra, mint amelyet sokaknak a pénz, a vagyon birtoklása vagy annak hiánya képvisel.“

(Az idézetek a könyv különböző fejezeteiből származnak.)

KERESZTREJTU...NY*

Vízsíntes: 1. BIBLIAI IDÉZET. 18. Elővigyázatos. 19. *Dávid és Betsabé egyik fia.* (1Krn 3) 20. Vízcsapból folyik. 21. Régi hossz mérték. 22. Szép szál férfi. 24. *Joppei Simon foglalkozása, aki Péternek szállást adott.* (ApCs 10) 26. Angolul: zöld. 27. Moha. 29. Zeneileg: lassan adandó elő. 31. Disk. 33. Algéria, Norvégia és Spanyolország autójelke. 34. Felszerkesztésben van! 36. Floridai település. 38. Település Zalaegerszeg közelében. 40. D.N.K. 41. *Fáes fia, Jézus öse.* (Máté 1) 43. Nagy, öblös edény, nép. 45. Részedre. 47. Betű kiejtve. 48. Keresztnévhez kötődő ünnep. 49. Amerikai katonai műholdtípus angol nevének rövid. 50. A munkateljesítmény mértékegysége. 51. Önkormányzati bevétel volt. 52. Részükre. 53. Bizonyos értéke van! 54. Indiai légitársaság. 55. **Makkeda** része! 56. Spanyolul: beton. (+éke) 57. ... **könyve.** (őszövi könyv) 58. Egymást követő betűk. 59. ... mars! 60. Ilyen hetek is vannak. 61. Selejtes. 62. Francisco ... (híres spanyol festő v.) 63. A főnévi igenév képzője. 64. Bekéret. 65. Használatba vesz. 66. A szabadban legelő állatokat védő körülkerített fedetlen hely. 67. Sportversenyen való indulás szándékának bejelentése. 69. *Prófeta Dávid és Salamon királyok idejében.* (2Sám7) 70. **Debir másik neve: Kirját-...** (Józs 15) 71. Növények egyik fajtája.

Függőleges: 2. *Pál levele a-hez?* 3. Félkör. 4. Sereg. 5. Innivaló. 6. Babfőzelék. 7. Egyházi gyűlés. 8. Nitrogén és Kén vj. 9. A Byte 1/8 része. 10. Férfinév. 11. „**Ama ... harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam**” (2Tim 4) 12. *Szíriai hadvezér.* (2Kir 5) 13. Személyes névmás. 14. É.V.G. 15. Angol úr! 16. „**És mondá Péternek az angyal: ... fel magad és kösd fel saruidat.**” (ApCs 12) 17. Francia folyó. 21. BIBLIAI IDÉZET folytatása. 23. Párolgásmérő. 25. Megújít, megfiatalít. 28. Lankadó. 30. Látszerész. 32. Sirás. 35. Csúnya. 37. Török település. 39. „**A ... asszony koronája az ő férjének**” (Péld 12) 42. ... Ce-tung, kínai vezér v. 44. A.A.K. 46. Idomár páros betűi. 52. Figyelése. 53. „**És monda Delila Sámsonnak: Mondd meg nekem, ... van a te nagy erőd**” (Bir 16) 54. „**Mi ... , ki vagy a Menyekben.**” (Máté 6) 56. Békességes, nyugodt. 57. Ítélik. 58. Testedzés. 60. Csak részben lemezlakatos! 61. ő,ő,ő,ő,ő,ő,ő! 62. ... József, XIX.sz-i író, költő volt. 64. Angol méhecske! 65. Figura. 66. Csendes közút! 68. Világbajnokság. 69. Asszonynevek végén van. 70. Vas m-i település.

*A keresztrejtő forrása: Sion – családi rejtőnyújtás bibliai tartalommal. Felelős szerkesztő: Hajdúné Szabó Zsuzsa. A szerkesztőség elérhetősége: 8201 Veszprém, Pf. 98., e-mail: sion@chello.hu.

A MÁSODIK ÁDÁM SZÜLETÉSE

Az első Ádámot a maga képére és hasonlatosságára teremtette Isten embernek a föld porából. A második Ádám, Jézus Krisztus a Szent Lélektől fogantaték és a szűz Máriától születék. Az első Ádám Isten áldásával kezdhette meg életét: töltsétek bé a földet és hajtsátok birodalmatok alá, és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon. Úrrá tette tehát Isten Ádámot az egész földön. A második Ádám, Isten egyszülött fia, a Jézus Krisztus is úr az egész világon és minden emberen. Nem érti meg az ember, nem értheti meg igazán a maga emberi méltóságát addig, míg el nem jut hozzá az örömezenet Jézus Krisztus isteni méltósága, királyi dicsősége felől. Ezért van aztán az, hogy az ember a maga emberi méltóságát minduntalan megcsúfolja: állattá lesz, vagy magát embertestvérei fölé emeli vagy alá zülleszt. Istenfiúságával, Jézus Krisztus szolgálatával pedig egészen természetes, hogy nem törődik. Nem törődhetik ezzel és nem élhet másféleképpen amazzal, mert Jézus Krisztus nélkül értelmetlen, tartalmatlan, megromlott, meghamisított minden vonatkozásunk a földhöz, és titokzatos valami az, hogy a mennyországához is volna valamelyes közünk.

Magának Jézus Krisztusnak az alakja vagy élete vagy szerepe ezen a világon addig nekünk is éppen olyan botránykeltő, vagy elhallgatni való szégyen, mint

*In Karácsony Sándor, *Hatalom alá vetett ember*. Harmat-Koinonia kiadók. Budapest-Cluj, 1995. Az áhitat alapigéje a Máté 1,18-25.

Józsefnek volt, míg szívéig nem hatolt a róla szóló isteni üzenet: ne félj magadhoz venni Máriát, mert ami benne fogantatott, a Szent Lélektől van az. Ő szabadítja meg az Ő népét annak bűneiből.

Milyen megméltóságosodott ettől a pillanattól kezdve József előtt a közeledő gyermek alakja. Hogy megváltozik attól kezdve minden eddig szégyenelt és takart vonatkozás. Milyen egészen más minden ebben a kis világban, mint ahogy lenni szokott, mint ahogy eddig itt is volt, mihelyt az Úr Jézus Krisztus a maga birodalmát átvette, és királyi jogerővel igazgatni kezdi.

Így méltóságosodik meg minden ember, aki elismerte Jézus Krisztust királyának. Így válik zsarnokból vagy rab-szolgából embertestvérré, és így lesz igazán ura és birtokosa a világnak: a földnek is és lakosainak is. Előbb nem. Másképp sem. De így igen. S felhajnallik hatodik napja múltán a teremtésnek – új jelentésében és új jelentőségében a hetedik, a szombat, a Jézus Krisztus születésnapja.

